

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Виконавець:
Рижкова Катерина Михайлівна,
студентка II курсу, 30-62-МД групи
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Загородня Людмила Петрівна

Глухів – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР.....	6
1.1. Аналіз психологічних та педагогічних джерел з проблеми гендерного виховання дітей дошкільного віку.....	6
1.2. Історичні особливості гендерного виховання дітей дошкільного віку, поняття «гендер», «гендерне виховання», «гендерна вихованість», «творча гра».....	11
1.3. Аналіз змісту комплексних освітніх програм з питань гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку й ігрової компетентності.....	33
1.4. Гендерні прояви поведінки дошкільників в ігровій діяльності.....	43
Висновки до розділу 1.....	47
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ІГОР У ГЕНДЕРНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	49
2.1. Виявлення рівнів гендерної вихованості дітей старшого дошкільного віку.....	49
2.2. Перевірка педагогічних умов гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом творчих ігор	60
2.3. Результати перевірки педагогічних умов гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі творчих ігор.....	77
Висновки до розділу 2.....	84
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЩОДО ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР..	86
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність проблеми. Проблема гендерного виховання дошкільників сьогодні актуальна як ніколи. Конвенція про права дитини, Конституція України, Базовий компонент дошкільної освіти, Закон України «Про дошкільну освіту», освітні програми розвитку дитини дошкільного віку - всі ці документи вимагають від педагога сформувати у дитині всі життєві компетенції, вивчення основних особливостей гендерного виховання в системі освіти.

Соціальні зміни сучасного суспільства призводять до руйнування традиційних стереотипів чоловічої та жіночої поведінки. Проблема гендерного виховання хвилює сьогодні багатьох психологів та педагогів сучасності. Вимоги до індивідуального підходу не можуть ігнорувати особливості гендерного виховання дошкільників, які набагато легше дослідити за допомогою провідної діяльності дошкільників – гри. Найкраще просліджується гендерне виховання в процесі творчих ігор, де дитина має змогу в повній мірі застосувати свій досвід, проявити гендерне ставлення один до одного. Сучасність потребує не закріплення жорстких стандартів поведінки чоловіка та жінки, маскулінності (від лат. *masculus*, чоловічий) і фемінності (від лат. *Feminiunum* - жіночий), а вивчення потенціалу партнерських взаємин між хлопчиками і дівчатками, вихованні людського не залежно від статі, щирості, взаєморозуміння, взаємодоповнюваності.

Різні аспекти гендерного виховання досліджувалися багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими, а саме:

- методологічні проблеми гендерної педагогіки (О. Вороніна, В. Гайдено, Г. Гарфінкель, Е. Гоффман, В. Кравець, Л. Штильоваа ін.);

- введення гендерної складової в освіту (Ш. Берн, Т. Говорун, О. Кікінеджи, І. Кон, О. Ярьска-Смирнова та ін.);

- інтелектуально-психологічні відмінності дітей різної статі (В. Васютинський, Ю. Приходько, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.);

- статева диференціація і міжособистісні взаємини у ранньому онтогенезі (В. Абраменкова, А. Арушанова, Т. Говорун, Я. Коломинський, О. Кононко, М. Лісіна, Т. Рєпіна, Є. Суботський та ін.);

- педагогічні засади гендерного виховання (Л. Булатова, Я. Кічук, О. Луценко, А. Мітрофанова та ін.)

Значущим засобом гендерного виховання дітей дошкільного віку можна визнати гру. Питання про особливості, природу і суть гри хвилювало і до тепер продовжує привертати увагу багатьох дослідників, таких як: М. Васюта, О. Данько, О. Дорошенко, С. Кареліна, А. Коваль та ін. Проте можливості гри, зокрема творчої, в гендерному вихованні дошкільників ґрунтовно не вивчено.

Отже, актуальність означеної проблеми, недостатня розробленість у теорії й практиці вітчизняної освіти дошкільників питання гендерного виховання засобом творчої гри обумовили вибір теми нашого дослідження «Гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку засобом творчих ігор».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови гендерного виховання старших дошкільників під час творчих ігор.

Відповідно до мети були сформульовані такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз педагогічних і психологічних літературних джерел з проблеми гендерного виховання дітей дошкільного віку. Визначити та розкрити сутність понять «гендер» та «творча гра».

2. Висвітлити роль творчої гри в гендерному вихованні дітей дошкільного віку.

3. Виявити рівні гендерної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

4. Перевірити педагогічні умови гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі творчих ігор.

Об'єктом дослідження є гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предметом дослідження є педагогічні умови гендерного виховання

дітей старшого дошкільного віку в процесі творчих ігор.

Гіпотеза дослідження. Гендерне виховання старших дошкільників буде більш ефективним з використанням творчих ігор за таких умов:

- відповідності змісту творчих ігор віку та рівню гендерної вихованості старших дошкільників;
- раціонального вибору творчих ігор, в яких яскраво прослідковуються гендерні прояви обох статей;
- опосередкованого керівництва грою вихователем, спрямування дітей до глибшого пізнання своєї гендерної ролі та гендерної ролі протилежної статі;
- стимулювання дітей до вираження своєї гендерної позиції.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань та перевірки гіпотези ми використали такі методи:

- *теоретичні*: аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, який сприяв виявленню, узагальненню та систематизації різних аспектів досліджуваної проблеми;
- *емпіричні*: педагогічне спостереження, анкетування батьків вихованців, бесіда з вихователями і практичним психологом, практична робота з дітьми, систематизація результатів досліджень.

Теоретичне значення дослідження полягає у розробленні критеріїв, показників і рівнів гендерної вихованості старших дошкільників, обґрунтуванні педагогічних умов гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом творчої гри.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні системи творчих ігор гендерного змісту для дітей старшого дошкільного віку та методичних рекомендацій для вихователів щодо гендерного виховання старших дошкільників засобом творчих ігор.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (55 найменування) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 114 сторінок, з яких 89 сторінок – основний текст. У роботі наведено 4 рисунка, 5 таблиць та 22 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР

1.1. Аналіз психологічних та педагогічних джерел з проблеми гендерного виховання дітей дошкільного віку

Проблема гендеру в сучасній науці нова та ще до кінця не вивчена. Увагу дослідників привертають такі аспекти: вивчення та опанування основ гендерної культури суспільства їх прийомів та технологій, впровадження принципів гендерної демократії в освітню сферу життєдіяльності суспільства (В. Агеєв, Т. Булавина, Т. Говорун [27, с. 91], О. Кікінежді [22, с. 3], Я. Кічук та ін.), визначення ознак готовності як і в теорії так і на практиці, до гендерного виховання й освіти нової генерації підростаючого покоління (Л. Булатова, В. Кравець, Р. Мойсюк [43, с. 251]).

Педагог Р. Мойсюк розкриває основоположні напрямки актуальних наукових досліджень з проблеми становлення гендерної освіти в Україні. Науковець стверджує, що «гендерна концепція ще недостатньо висвітлена у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи, де більшість педпрацівників незнайомі із суттю гендерного підходу, не володіють гендерною термінологією», вважаючи, що «школа продовжує здійснювати навчально-виховний процес у дусі стерео типізованого підходу, що відповідає традиціям патріархальної культури» [26, с. 80]. Погоджуємося з висновками автора щодо актуальності розвитку гендерної педагогіки як окремої галузі педагогічної науки. Теоретичну основу цієї науки висвітлив В. Кравець.

Питання зв'язку гендеру та педагогіки як складних соціальних і наукових категорій вивчає й Л. Штильова. Учена відзначає, що сучасна школа має активно сприяти розвитку індивідуальних можливостей і рис кожного з учнів, облаштовувати умови для самовираження та самореалізації, не зважаючи на стать та упередження, для виконання цих вимог педагогічний

колектив має вміти відчувати зміни гендерної поведінки дітей та вміти застосовувати гендерний підхід у вихованні та навчанні. Л. Штильова називає низку особливостей, що зумовлюють необхідність включення до педагогічної науки і практики понять «гендерна освіта» та «гендерне виховання». Серед цих факторів основним є традиційне розуміння термінів «статеве виховання» і «статеву рольова соціалізація», що не відображає реалій сучасності, а лише заважає та ускладнює розуміння цих понять. На часту підміну, нерозуміння чи невизначене трактування понять «статеве», «сексуальне», «статеву рольове», «гендерне» виховання звертають увагу й інші дослідники [46, с. 7].

Так, С. Вихор відзначає, що гендерний підхід в освіті є складовою освітнього процесу зорієнтованого на особистість. За задумом науковця, це шлях здійснення та досягнення гендерної рівності, закріплення однакових можливостей для самовираження кожної особистості. Цей підхід вимагає: відсутність орієнтації на «особливе призначення» кожної із статей; стимуляцію видів діяльності, що орієнтовані на інтереси особистості; пом'якшення гендерних стереотипів; врахування соціально-статевих відмінностей. Дослідниця висвітлює особливості гендерного виховання у старшому підлітковому та ранньому юнацькому віці, що виражається почуттям дорослості «чуттям статі», протиріччям між потребою перейняти гендерні стереотипи оточуючого соціуму і власним бажанням затвердити власні норми, поняття та цінності, появою потреби активно спілкуватися з однолітками протилежної статі, пізнавати їх гендерну позицію, потребою самовизначення у цьому світі, визначення професійного та життєвого шляху, формуванням власного світогляду [20, с. 122].

Як бачимо тема гендерного виховання у підлітковому та юнацькому віці, загальноосвітній школі, цікавить багатьох дослідників і науковців. Стосовно змісту особливостей роботи з дошкільниками з урахуванням гендерних особливостей виховання та розвитку, то проблема є недостатньо дослідженою. Найактуальніші дані з питань статевого виховання дітей у дошкільному закладі визначено у посібнику Л. Олійник. Автор, спираючись на висновки

вітчизняних і зарубіжних науковців та аналізуючи власний досвід досліджень у галузі сімейного та соціального статевого виховання дітей, висвітлює актуальні теми особистісно зорієнтованої дошкільної та початкової освіти з метою сформувати та закріпити життєві компетентності дітей. Л. Олійник розмежовує поняття «статевого виховання», «сексуального виховання» та «гендерного виховання». Дослідниця визначає, що статеве виховання - більш широке поняття і вбирає у себе особливості всіх взаємовідносин між різностатевими людьми. Це поняття гарантує правильний та рівномірний статевий розвиток дітей і найголовніше, навчання та закріплення норм взаємин з представниками своєї та протилежної статі, а також адекватне сприймання стосовно питань статі. Особливості індивіда у сексуальній сфері визначені загалом еротичними почуттями і стосунками. Гендерне виховання, за задумом науковця, визначається в оволодінні дітьми нормами та правилами статевої поведінки та особливостями культури спілкування та відносин між представниками різної статі. У цьому напрямку одне з найважливіших місць займає просвіта батьків з актуальної теми, гендерного виховання їх дітей. Тому є сенс погодитись з думкою Л. Олійник, що педагогу сучасності мають бути притаманні уміння «якісного консультування батьків з питань психосексуального розвитку їхніх дітей, надання родинам адекватних порад стосовно статевого виховання дошкільнят» [46, с. 5].

У зв'язку з переглядом багатьох норм та правил, які до цих пір здавалися непорушними та незмінними, активно відбувається переорієнтування сучасної вітчизняної педагогіки з питань гендерного виховання дітей. У Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні пропонується таке визначення статевого виховання в дошкільному віці: «вплив на психічний і фізичний розвиток хлопчика і дівчинки з метою оптимізації їхньої діяльності, пов'язаної з відносинами представників різної статі, з формуванням статевої ролі та позиції». Адже формування в дітей еталонів справжніх чоловіка й жінки та потреби додержуватися їх необхідність для нормальної, а головне, ефективної соціалізації особистості. Усвідомлення дитиною своєї статевої

приналежності сприяє зародженню її уваги на елементарних формах дитячого світогляду, який одразу відзначається як важливий складник життєвої компетентності дошкільника [24, с. 82].

Статева приналежність допомагає дитині спрямовати її активність у діяльності, пізнанні, орієнтує на когнітивну, афективну й регулятивну сфери особистості, визначається головним чинником при формуванні інтересів, ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція), в освітній лінії «Особистість дитини», в підрозділі соціально-комунікативна компетентність, наголошується, що дитина має бути ознайомена з різними соціальними, гендерними ролями людей (жінки, чоловіки, дівчинки, хлопчика тощо); з найпростішими соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин; має вміти дотримуватись їх під час спілкування з дорослими та однолітками. Гарний показник якщо дитина здатна взаємодіяти з людьми, які її оточують вдома та в садочку: вміють узгоджувати свої дії, поведінку з іншими; усвідомлюють своє місце в соціумі; позитивно сприймають себе [3, с. 12].

Автор підручника Дошкільна педагогіка Т. Поніманська акцентувала увагу на такому: «В опануванні проблематикою статевого виховання дошкільників педагогові доведеться долати певні когнітивні (пізнавальні), психологічні бар'єри, виявляти такт, гнучкість і делікатність. Попри неоднозначне ставлення до цієї проблеми в науці й громадській думці, відвертатися від неї не слід, оскільки це є однією із тенденцій розвитку сучасної цивілізації» [43, с. 259].

Таким чином, детальний аналіз актуальних джерел, досліджень і публікацій показує, що на зараз серед педагогічних розробок маємо таку ситуацію: науково засвідчено важливість дошкільного дитинства для розвитку та формування психологічної статі й споріднених із нею особистісних новоутворень; розроблені авторські програми та методичні рекомендації на тематику проблем гендерного виховання дітей дошкільного віку; сучасні

педагогічні часописи та педагогічна преса показують ідеї здійснення статевого виховання в закладах дошкільної освіти у вигляді «організації предметно-розвивального середовища відповідно до статі» (О. Качіна) [20, с. 122], «гендерного виховання» (О. Кікінежді) [22, с. 3], «організації груп роздільного навчання та виховання дітей» (Т. Фіяло) [51, с. 6] тощо; в окремих закладах дошкільної освіти практикуються спроби здійснення статевого виховання у власному розумінні його змісту, оскільки статеве виховання дошкільників, за вітчизняними уявленнями, не передбачає здійснення в суспільних установах, школах, садочках, натомість, воно вважається особистою справою батьків без втручання педагога [54].

Отже, не можна ігнорувати, що гендерна поведінка представників чоловічої і жіночої статі є наслідком їхньої соціалізації і виховання в дошкільному віці, відповідно за уявленнями та критеріями суспільства про ролі чоловіків і жінок. Щоб визначити реальну поведінку чоловіків і жінок, необхідно, на думку І. Кона, знати і біологічні константи й соціальні фактори, такі, як статево-рольовий розподіл праці, особливості виховання хлопчиків і дівчаток, як це все відображається і змінюється у людській свідомості: як проходить усвідомлення людиною своєї статевої приналежності, формування відповідної самосвідомості, рівня домагань, самооцінок тощо.

Російські вчені В. Петровський та О. Прозументік розробили функціональне пояснення поняття статі, що виходить з локусу дитино народження. Постулюється, що «стать» в її першопочатковому призначенні (хоча цим, ніяк, не вичерпується її еволюційний і соціокультурний потенціал) є унікальна властивість присутності дечого суцього у родовому процесі, певний метод власного відображення «дечого» в іншому, передачі свого «інобуття» у щось. З цього визначення можна дійти висновку, що різниця між статтями визначається специфічною роллю представників певної статі, у родовій діяльності та процесі народження дитини [46, с. 14].

Загальний висновок з представленої аналізу полягає в тому, що всі зазначені ознаки статевої відмінностей, які виокремлюють особливості

родового процесу, у анатомічному сенсі цього слова, можна розглянути джерело породження відповідних моделей ролей «чоловічого» і «жіночого» у культурі. При цьому зберігається (буквально переноситься з галузі природного в галузь культурного) початкове співвідношення «чоловічого» і «жіночого», що полягає в їх компліментарності [32, с. 45].

Отже, питання гендерного виховання дітей, зокрема дошкільників, є актуальним, але малодослідженим.

1.2. Історичні особливості гендерного виховання дітей дошкільного віку, поняття «гендер», «гендерне виховання», «гендерна вихованість», «творча гра»

Базовими поняттями у нашому дослідженні є «гендер», «гендерне виховання», «гендерна вихованість», «творча гра», тому важливо з'ясувати їх сутність.

У своїх роботах Ш. Берн звертає увагу на тому, що поділ людей на статі є центральною установкою сприйняття суспільством відмінностей, наявних у психіці та поведінці людини. Більшість вважає, що відмінності пов'язані з анатомічними, генетичними і фізіологічними особливостями чоловічого й жіночого організму. Сама ідея протилежності чоловічих і жіночих особливостей, почала зустрічатися серед міфів, казок, легенд, всім відомих товариств. Вона закріплена та виражена в різноманітних соціальних інститутах (сім'я, армія, тощо). Але сам факт анатомічної відмінності тіл чоловіків і жінок ще не доводить, що саме з них починаються відмінності у гендерні поведінці чоловіків і жінок. Крім конституціонального боку ці відмінності мають соціокультурний контекст: вони показують лише те, що в цей час, в нашому суспільстві вважається притаманним чоловікам та жінкам.

Н. Ходирева вважає, що соціальне сприйняття біологічних відмінностей між статями теж визначається культурними чинниками, та сприйманням них суспільством.

З початку часів античності й до кінця XVII століття в Європі було поширеним уявлення про те, що жіночий організм є недостатньо розвиненою версією чоловічого організму. Саме тому розподільними ознаками чоловічого та жіночого, в той час, були не стільки конституціональні, скільки соціальні ознаки: зазначений у суспільстві статус, посада і виконувана соціальна роль. Однак в епоху Відродження світобачення європейців змінилося, і чоловіки і жінки стали відокремлені, абсолютно різними, організмами за своєю природою та структурою. І з цього моменту соціальна різниця між чоловіками і жінками стала прямо пов'язана з їх анатомічною, природною різницею [43].

У сучасності обумовленість конкретного поділу людей тільки на два протилежних табори не актуальна, жорстокий поділ не збігається за своїми природними характеристиками зі психологічними характеристиками статі, ставиться вченими під сумнів.

За класифікацією Г. Келлі, є такі рівні сексуальної організації людини:

- «генетична стать» (певний набір генів);
- «гонадна стать» (залози внутрішньої секреції);
- «морфологічна стать» (зовнішні і внутрішні статеві органи);
- «церебральна стать» (диференціація мозку під впливом тестостерону) [21].

Як справедливо зазначає Є. Ільїн, поєднання різних характеристик кожного рівня показує різноманіття конституціональних особливостей кожної окремої людини, тоді як звичний поділ людей на дві статі фактично будується тільки на морфологічні ознаках: наявність того чи іншого статевого органу. Люди, народжені з невизначеними зовнішніми статевими ознаками, сприймаються соціумом як біологічна аномалія, ненормальність. Якщо в людині одні геніталії, то йому нав'язується одна поведінка, якщо інші, то, відповідно, інша поведінка.

Таким чином, у свідомості більшості суспільства присутня мало усвідомлювана когнітивна установка на те, що саме геніталії є основною ознакою і початковою точкою оцінювання всіх особливостей біологічної статі.

Саме до геніталій чіпляють характеристики генетичного, гонадного і церебрального рівнів при оцінці соціальної норми або відхилень у розвитку сексуальності людини [10].

Термін «гендер» з'явився, в 1975 році. Це було викликано чітким розподілом конституціональних і соціокультурних факторів у протиставленні чоловічого і жіночого, пов'язуючи із поняттями статі і гендеру.

На думку В. Геодакян, Т. Кліменкової, термін «стать» описує та звертає увагу лише на біологічні відмінності між людьми, визначені генетичними особливостями будови клітин, анатомо-фізіологічними характеристиками і дітородними функціями. Термін «гендер» – це соціальна стать, продукт культури, соціально-біологічна характеристика, яка показує соціальний статус і соціально-психологічну характеристику тієї чи іншої особистості, яка пов'язана зі статтю і сексуальністю, але з'являється лише у взаємодії з іншими людьми.

І. Кон вважає, що і стать, і гендер схожі і є системами умовних позначень, які створюють певний порядок обміну ними та відносин між людьми, їх позицій щодо різних проявів сексуальності, а також визначає певні сценарії поведінки і представлення себе іншим людям у різноманітних соціальних ситуаціях [25].

Р. Унгер підкреслює, що визначення статі зазвичай включає в себе особливості, безпосередньо визначені біологічною статтю, тоді як гендер аналізує та приділяє увагу аспектам представників обох статей, причини виникнення яких ще не відомі. Але проблема в тому, що причинно-наслідковий зв'язок іноді прихований і може бути викликаний як і біологічними, так і соціальними чинниками [49].

Таким чином, стать і гендер – не взаємодоповнюючі категорії і соціальні конструкти людської особистості. Термін «стать» визначається на біологічних підставах, а не на психологічних особливостях, до тієї чи іншої будови геніталій. Водночас, термін «гендер» підкреслює психологічні відмінності, соціокультурне походження.

Особливості питань термінології ще не до кінця визначене вченими, однак можна дійти висновку про те, що більш правильно буде, використовувати поняття «стать» тільки як демографічну категорію, виокремлені на біологічній основі, а в інших ситуаціях» застосовується термін «гендер», у зв'язку зі змістом, що показує соціально обумовлену природу чоловічого і жіночого.

Гендер як соціальна категорія.

Гендер – одна з основних характеристик людини як особистості, яка обумовлює психологічний і соціальний розвиток людини під впливом соціуму. Д. Майєрс виокремлює багатокomпонентну структуру гендеру, що визначається чотирма групами характеристик:

- біологічна стать;
- гендерні стереотипи;
- гендерні норми;
- гендерна ідентичність [51].

Однією з найважливіших складових процесу соціалізації, є саме статево-рольова соціалізація, що має в собі процеси формування та відображення психологічної статі, статево-рольової диференціації і формування психічних статемих відмінностей. Розрізнення діяльностей, прав, статусів та обов'язків індивідів залежно від їх статевої приналежності відноситься до категорії «гендерна роль». Гендерні ролі, соціальні норми, вимагають вираження певних соціальних очікувань, проявів поведінки. Гендерні ролі мають нерозривний зв'язок з нормативною системою суспільства, яку особистість має засвоїти і передати у своїй поведінці та свідомості.

Нормативні норми ми засвоюємо під час перегляду телебачення, читання популярної літератури, життєвих ситуацій, прикладів оточуючих, у вигляді настанов батьків та оцінки суспільства.

Гендерна соціалізація – це процес, за допомоги якого особистість навчається моделям та сценаріям поведінки в суспільстві і житті, цінностям, відповідним поняттям «чоловіче», і «жіноче».

Серед основних психологічних механізмів гендерної соціалізації можна виділити:

- Процес ідентифікації (психоаналітична теорія)
- Соціальні підкріплення (теорія соціального навчання та статевої типізації)
- Усвідомлення та розуміння статевої, соціальної ролі (теорія когнітивного розвитку)
- Соціальні очікування (нова психологія статі)
- Гендерні схеми (теорія гендерної схеми) [17].

Американський психолог Рут Хартлі виділяє чотири основні способи конструювання дорослими гендерної ролі дитини:

- соціалізація через маніпуляції;
- вербальна апеляція;
- каналізація;
- демонстрація діяльності [23].

Поняття «гендер» це соціальна категорія яка має в собі гендерні стереотипи як спрощені, стійкі, емоційно забарвлені образи поведінки і рис характеру представників різної статі. Ці стереотипи мають вияв у всіх сферах життя людини: самосвідомості, у спілкування та у міжгруповій взаємодії [37].

У світі сучасності свідомість суспільства сприймає за гендерні стереотипи за «істинні», як певний соціальний консенсус, який використовується при вирішенні проблем, в яких немає однозначних підтверджень та об'єктивних критеріїв. Ф. Джес зазначав, що гендерні стереотипи були «справжніми», трансформувалися в цінності та сформували нормативні бази «істинної» фемінності-маскулінності.

Статусні характеристики чоловіків і жінок визначають гендерні стереотипи, закріплюючи домінуюче становище чоловіків і дискримінаційної практики стосовно жінок.

Генеральними угодами про взаємодію «чоловічого» і «жіночого» виступають гендерні стереотипи. Дж. Мані і П. Такер вважають позитивним у

дії гендерних стереотипів є те, що здійснюється підтримка міжособистісного і міжгрупового взаєморозуміння і співпраці, але присутній і негативний вплив, який заважає самореалізації чоловіків і жінок, виступає у ролі перешкоди для розвитку індивідуальності.

Гендерна ідентичність.

Гендерна ідентичність – це Прийняття своєї приналежності до певної із статей, чоловічої та жіночої. Це ті компоненти «Я» людини, які переживаються нею на рівні усвідомлення приналежності до якої-небудь групи. Соціальна ідентичність – це результат активного процесу соціальної ідентифікації себе як представника певної статі, під яким, розуміється, процес визначення себе через членство в певній соціальній групі. Це поняття виконує важливі функції як на груповому, міжособистісному, так і на особистому рівнях: а саме завдяки цьому процесу суспільство має можливість спрямовувати індивідів в систему соціальних зав'язків і відносин. А як вважає В. Ядов особистість реалізує базисну потребу групової приналежності, забезпечує захист, можливості самореалізації, оцінки іншими і впливу на групу.

Гендерна ідентичність – це аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як представника певної статі. Статева приналежність це перша категорія, в якій дитина осмислює своє власне «Я». У будь-якому суспільстві від різностатевих дітей чекають різної поведінки і по-різному поводяться з ними, згідно з цим в будь-якому суспільстві хлопчики і дівчатка ведуть себе по-різному [47].

Первинне уявлення про власну статеву приналежність формується у дитини в півтора роки. З віком гендерна ідентичність розвивається, відбувається розширення її обсягу та ускладнення структури. Незворотність статевої приналежності усвідомлюється дітьми до 6-7 років, що супроводжується посиленням статевої диференціації поведінки й установок. Гендерна ідентичність дорослої людини являє собою складно-структуроване утворення, що включає крім усвідомлення власної статевої приналежності,

сексуальну орієнтацію, «сексуальні сценарії», гендерні стереотипи і гендерні переваги, вважає І. Кон [25].

Гендерні стереотипи виконують роль схем, завдяки яким ми з більшою ймовірністю помічаємо і запам'ятовуємо приклади, підтвердження наші стійкі переконання щодо гендерів. Гендерні схеми перебувають «в зведеному стані» і завжди готові до управління процесами обробки інформації завдяки тій завзятій наполегливості, з якою в нашому суспільстві йдеться про гендерні відмінності.

Соціальні норми, ролі і гендерні конфлікти.

Соціальні норми – це основні правила, які визначають поведінку людини в суспільстві. На думку Ш. Берн, пояснення багатьох гендерних відмінностей слід шукати не в гормонах, а в соціальних нормах, які приписують нам різні типи поведінки, атитюди й інтереси відповідно до біологічної статі. Рольові теорії - один із напрямів інтерокціоністичної орієнтації.

У переважній більшості випадків реакцією на соціальні норми є майже автоматичне підпорядкування, але безперечно існують ситуації, коли ми цього не бажаємо.

На думку І. Клецина, існують 3 типи підпорядкування соціальним нормам:

- поступливість – тип підпорядкування соціальним нормам, коли людина не сприймає їх, але призводить свою поведінку відповідно до них, щоб уникнути покарання й отримати соціальне схвалення;

- схвалення, інтерналізація – тип підпорядкування соціальним нормам, коли людина з ними повністю згодна;

- ідентифікація – тип підпорядкування соціальним нормам, при якому людина повторює дії рольової моделі.

Набір норм, що містять узагальнену інформацію про якості, властивих кожному зі статей, називаються статевими або гендерними ролями.

Гендерна роль – це диференціація діяльності, статусів, прав та обов'язків індивідів залежно від їх статевої приналежності; відноситься до виду ролей соціальних, нормативна, висловлює певні соціальні очікування (експектації).

I. Кон відзначає: «гендерні ролі завжди пов'язані з певною нормативною системою, яку особистість засвоює і переломлює у своїй свідомості і поведінці» [25].

Таким чином, гендерні ролі можна розглядати як зовнішні прояви моделей поведінки і відносин, які дозволяють іншим людям судити про приналежність індивіда до чоловічої або жіночої статі. Іншими словами, це соціальний прояв гендерної ідентичності індивіда.

Гендерні ролі можна вивчати на 3 різних рівнях:

- на макросоціальному – мова йде про диференціацію функцій за статевою ознакою і відповідних культурних нормах;

- на рівні міжособистісних відносин гендерна роль спричинена не тільки загальносоціальними нормами й умовами, але й конкретною системою спільної діяльності.

- на інтраіндивідному рівні інтерналізована гендерна роль - похідна від особливостей конкретної особистості: індивід будує свою поведінку як чоловіка або батька з урахуванням того, яким, на його думку, взагалі повинен бути чоловік, на основі всіх своїх усвідомлених і неусвідомлених установок і життєвого досвіду [4].

Гендерний стереотип закріплення ролей за певним статтю впливає на виникнення гендерних конфліктів. Ці рольові конфлікти називаються внутрішньо-особистими і являють собою внутрішній стан людини, викликаний його суперечливими уявленнями, мотивами, моделями поведінки.

Таким чином, гендерні стереотипи часто діють як соціальні норми. Нормативний та інформаційний тиск змушує нас підкорятися гендерним нормам. Дія нормативного тиску полягає в тому, що ми намагаємося відповідати гендерним ролям, щоб отримати соціальне схвалення і уникнути соціального осуду.

У ході процесу, званого диференціальною соціалізацією, ми вчимося того, що людині, залежно від її гендеру, будуть властиві різні інтереси, моделі поведінки та психологічні якості. Диференціальна соціалізація використовує два основних механізми – диференціальне посилення і диференціальне наслідування.

Отже, поява гендерного конфлікту має місце при наявності не тільки усвідомлення анти позицій двох сторін (когнітивний аспект), але коли, це усвідомлення викликає в сторін конфлікту негативні емоції та переживання (емотивний аспект) і спонукає до активних дій і виконують основи гендерної поведінки (когнітивний аспект).

«Гендерне виховання – цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування в них егалітарних цінностей, поваги до особистості, незалежно від статі, розвитку індивідуальних якостей і здібностей задля їх самореалізації, оволодіння навичками толерантної поведінки та з метою побудови громадянського суспільства» [15].

Мета гендерного виховання включає в себе:

- становлення людини як представника певної статі;
- формування у дитини адекватного сприймання поведінки чоловіка та жінки (хлопчика й дівчаток) у суспільстві;
- навчити дітей керувати своєю поведінкою згідно гендерної ролі в усіх сферах та видах діяльності.

Гендерна вихованість – результат усвідомлення дітьми уявлень про моральні норми взаємовідносин представників різних статей у соціумі, освоєння та користування моделями жіночої і чоловічої поведінки, їх прийняття та керівництво у виборі стратегій поведінки.

Оскільки проблему гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку у своєму дослідженні ми вирішуватимемо через застосування творчих ігор, то є необхідність звернутися до сутності творчої гри дитини.

Творча гра. Характеристика творчих ігор дошкільників. Виховне значення творчої гри.

Гра – це самостійна діяльність дітей, під час якої діти активно вступають у спілкування з однолітками, з представниками своєї та протилежної статі. Їх об'єднують спільна мета гри, спільні зусилля до її досягнення, загальні переживання. Ігрові переживання завжди залишають глибокий слід у свідомості дитини та сприяють формуванню благородних прагнень, добрих почуттів, навичок колективного життя. Завдання вихователя полягає під час впровадження гри в життя дітей в тому, щоб зробити кожну дитину активним членом ігрового колективу, щиро зацікавленим у грі та однолітках, допомогти створити між дітьми, що будуються на дружбі, справедливості, відповідальності перед товаришами [16].

У грі виховується цікавість та повага до праці дорослих: діти відображають у своїй грі людей різних професій, при цьому активно наслідують не тільки дії, але і ставлення до праці, до людей. Дуже часто гра стає каталізатором до відображення складних, проблемних ситуаціях, про які дитина може просто боятися розказати на пряму [35].

«В іграх проявляється творча уява дитини, яка вчиться оперувати предметами та іграшками як символами явища навколишнього життя, придумує різноманітні комбінації перетворення, через взятю на себе роль виходить з кола звичної повсякденності і відчуває себе активним», «учасником життя дорослих» (Д. Ельконін) [13, с. 17].

В іграх дитина не тільки відображає навколишнє життя, але й перебудовує його, створює бажане майбутнє. Л. Виготський писав у своїх роботах про гру так: «гра дитини не є просте спогад про пережите, але творча переробка пережитих вражень, комбінування їх і побудова з них нової дійсності, відповідає запитам і потягам самої дитини» [37, с. 336].

Як відзначає В. Ядешко, під час творчих іграх здійснюється важливий і складний процес засвоєння знань, умінь та навичок, який активізує розумові здібності дитини, її уяву, увагу, пам'ять. Розігруючи ролі, зображуючи ті чи

інші події, діти розмірковують над ними, помічають суттєве та не суттєве встановлюють зв'язок між різними явищами. Вони вчаться самостійно вирішувати поставлені ігрові завдання, якомога швидше та ефективніше знаходити найзручніший віднайти спосіб здійснення задуманого, користуватися своїми знаннями, висловлювати їх словом.

Часто гра є приводом для впровадження дошкільнятам нових знань, умінь та навичок для розширення їх світобачення та світосприйняття. З підвищенням інтересу дітей до праці дорослих, до громадського життя, до героїчних дій людей у дітей з'являються перші мрії про майбутню професію, прагнення наслідувати своїх улюблених героїв. Все це визначає гру як важливий засіб створення спрямованості особистості дитини, яка починає складатися в дошкільньому дитинстві [14].

Творчу гру можна спів віднести з вузькими дидактичними цілями, за її допомоги вирішуються основні виховні завдання.

Граючи, діти продовжують закріплювати вміння застосовувати свої знання та вміння на практиці під час окремих життєвих ситуацій, користуватися цими сценаріями в різних життєвих умовах. У творчих іграх дітям доступний широкий простір для вигадки, експериментування [41].

В дошкільньому дитинстві гра є одним з найважливіших виявів самостійної діяльності дитини і має центральне значення для рівномірного та гармонійного розвитку дитини дошкільнього віку, становлення індивідуальності та формування дитячого колективу [5].

Виховне значення творчої гри

Особливо стрімким є розвиток дошкільників під час ігор, які вони самі придумують. Такі ігри вважають творчими, оскільки ігрові дії у них мають, яскраво виражений, само діяльнісний і творчий характер. Творчу гру характеризують такі особливості:

Уявлювана ситуація. У творчій грі все є умовним, діти цей уявний світ наповнюють справжніми подіями та відіграють їх з повною серйозністю: ігрові дії учасників завжди реальні, їхні почуття, переживання абсолютно

щирі і справжні. Спираючись на уявні ситуації дитина може вчитися мислити про реальні речі та дії. З цією особливістю творчих ігор пов'язані виникнення задуму в грі, пошук засобів для його реалізації, що потребує творчої уяви, а також означає перехід до творчої діяльності [1].

Творчий характер. Дитина під час гри не копіює дійсність, а, наслідуючи те, що бачить, комбінує дії у своїй уяві та відображає їх у грі. При цьому емоції та інтелектуальні умовиводи розвитку дошкільника взаємообумовлені одне одним. Дошкільники по-справжньому переживають те, що відображається в грі, і ще довго мислять про те, що раніше емоційно пережили [52].

Наявність ролей. Відображення дійсності, обігрування життєвих ситуацій не можливе без відповідних ролей, що відбувається у процесі прийняття дитиною певної ролі. Однак дитина ще не здатна наслідувати образи повністю, оскільки не має змоги реально здійснювати операції, як виконував її персонаж насправді. Тому у творчій грі дошкільнята змушені використовувати символічні дії, та предмети-замінники, замінюючи реальні предмети іграшками або якимись іншими предметами, приписуючи їм необхідні функції (кубик – «чашка», палиця – «коник» та ін.) [9].

Довільність дій. Виконуючи прийняті ролі, діти постійно повертаються до дійсності, освоюються в ній, пізнають її поступово, добровільно, без примусу. Довільність дій є характерною особливістю творчої гри без якої вона не є можливою. Результати творчих ігор не продуктивні, вони умовні, тому, що діти майже нічого не змінюють в навколишній дійсності. Однак дитяча ігрова діяльність збагачується різноманітними уявленнями про навколишній світ: фізичні якості, суспільно значущі функції предметів, людські взаємини тощо.

Під час дошкільного віку активно розвиваються і формуються ігрові інтереси (індивідуальні та спільні), які мають відображення в емоційно-пізнавальному прагненні дитини показати все те, що він вивчив і пізнав, потребі займатися конкретним видом діяльності.

Ігрові інтереси поступово розширюють досвід дитини, поступово розумово розвивають дитину, збагачують і поглиблюють знання дошкільника, формують моральні інтереси та уявлення [39].

Головним показниками розвинутого та якісного ігрового інтересу можна вважати: тривалу зацікавленість малюка грою (розвитком сюжету і виконанням ролі); бажання дитини відігравати особливу певну роль; наявність улюбленої ролі; небажання закінчувати гру, навіть коли все помітні ознаки втоми; активне виконання всіх видів робіт, що необхідні для підготовки до гри (ліплення, малювання, зведення споруд тощо) з виготовлення атрибутів та іграшок, пов'язаних з темою гри; налаштованість дитини до обговорення з однолітками і дорослими враженнями після закінчення гри.

Специфічні мотиви. Дітей спонукають до гри через прагнення самостійності, спілкування, наслідування, задоволення різноманітних пізнавальних і художніх інтересів, радість усвідомлення своїх можливостей тощо [8].

З віком їхні мотиви змінюються, що одразу відображається на змісті ігор. Якщо дитину молодшого дошкільного віку спонукає до гри взаємодія з предметами, то для старшого дошкільника більш привабливою мотивацією до гри є – відтворення стосунків дорослих, які зображуються у грі. Молодших дошкільників більше приваблюють ролі за зовнішніми ознаками, діти старшого віку обирають сюжет гри і роль, спираючись на власні мрії про майбутню власну діяльність.

У першу чергу діти під час гри об'єднуються на основі механічної взаємодії, тобто за місцем гри, привабливістю дії. Ці об'єднання короткочасні, тривають до завершення дій на цій локації, а дії подібні до ігор поруч. Згодом у дітей формується інтерес до змісту гри, а на цій основі і новий вид об'єднання у мікрогрупи: дошкільників об'єднує усвідомлення спільної мети, зацікавленості, необхідності зусиль для її досягнення. Такі об'єднання стійкіші, та утворюються вибірково: одні діти надають перевагу сюжетно-рольовим іграм, інші – режисерським, ще інші – іграм-драматизаціям.

Основною задачею вихователя в цей період є створення умов для формування і стимулювання різноманітних, стійких ігрових інтересів та ситуацій. Також слід розглянути об'єднання дітей на основі інтересу і симпатії одне до одного. Це найстійкіші групи, поява яких залежить від складу гравців, їхніх характеристик, ігрових інтересів тощо. Завдання вихователя в такій ситуації подбати про моральність взаємодії у таких групах, підвищення рівня ігрових і організаторських умінь дітей. Слідкуючи за використанням можливостей ігрового об'єднання у соціальному розвитку дошкільників, педагог також звертає свою увагу на формування у дошкільників уявлень про справедливу поведінку, включаючи стійкі групи у спільну ігрову діяльність із найдоброзичливішими дітьми, з подальшою активізацією їхньої морально-оцінної діяльності.

Творча гра є школою моралі та вчить соціально правильній поведінці, оскільки розвинені у ній моральні якості впливають на поведінку дошкільника у повсякденному житті. Під час творчої гри закріплюються засвоєні в процесі спілкування дітей одне з одним, з дорослими моральні норми і правила. Моральне виховання дошкільників у творчій грі обумовлюється змістом цієї гри, особливостями відображення у ній реальних подій, та чи пов'язані вони з нормами моралі. Попри те, що сюжет творчої гри відображає позитивні явища дійсності, її цінність для морального виховання дітей дошкільного віку може виявитися вкрай низькою, за умови якщо увага гравців направлена лише на виконання ігрових дій (огляд хворих, перевезення вантажів, приготування їжі), а самі діти байдуже ставляться до людських стосунків. Адже головне у грі – моделювання соціальних відносин між людьми [16].

У творчих іграх діти обіграють передбачені їхніми ролями поведінку, взаємини з позиції власного досвіду, який може бути як і позитивним так і негативним, іноді діти ухиляються від не бажаних сцен та ситуацій, а саме, або відкрито відмовляються, або намагаються перейти до наступного сюжету, керуючись егоїстичними інтересами. Діти мають на це повне право тому, що творча гра передбачає діяльність дошкільника на власний розсуд щодо

втілення ігрового задуму. Іноді дітям необхідна допомога дорослого, щоб пропустити не приємний сюжет. Пов'язані з роллю взаємини реалізуються тоді, коли стають предметом спеціального обговорення.

Вихователь має вміло використовувати різноманітні методи і прийоми, розкриваючи моральну суть діяльності, взаємин персонажів гри. З цією метою вихователь може використати: читання художніх творів, розгляд картин відповідної тематики, ілюстрацій до них, бесіди зі старшими дошкільниками щодо характерів персонажів, їхніх стосунків між собою та іншими людьми; детальне спостереження та аналіз за рольовою поведінкою дітей у самостійних іграх; залучення дошкільників до аналізування дій і вчинків партнерів після закінчення творчої гри; втілення норм і правил поведінки в конкретні ігрові дії; зміна виконання дітьми різних ролей протягом однієї гри; обговорення та розподілення ролей до початку гри, наголошення на їх моральній суті; участь дорослого в іграх як еталона рольової поведінки, або опосередковане керування грою. Творча гра тісно пов'язана з дитячою працею, яка виникає і розвивається на її основі. У грі часто поєднуються всі види діяльності, що збагачує її, сприяє вихованню у дітей інтересу до праці, турботливого ставлення до інших [34].

У грі продовжує формуватися і збагачуватися досвід рухової діяльності дошкільника, оскільки, починаючи відігравати певну роль, дитина свідомо намагається відтворити характерні для конкретного персонажа рухи.

Моторний розвиток дошкільнят у грі підготовлює дитину до фізичних вправ у шкільному віці. Творчі ігри сприяють самовираженню дитини, індивідуалізованому відображенню нею дійсності, формуванню у її свідомості цілісної картинки світу. Саме вони дають дошкільнику змогу активно та ініціативно впливати на події і явища всередині гри, які становлять для нього інтерес і в яких він хоче брати участь [38].

Класифікація творчих ігор.

Режисерські ігри. Окремою групою в системі творчих ігор є режисерські ігри. Мають спільні з сюжетно-рольовими іграми ознаки, вони є своєрідним видом ігрової діяльності.

Режисерські ігри – ігри в яких дитина з іграшками та їх заміниками грає за створеним нею сюжетом.

Під час цих ігор дитина поступово переходить від ігрових дій з іграшкою до гри за власним задумом, самостійно визначаючи сюжет та ігрові засоби. У режисерських іграх також наявна вигадана ситуація, ролі, іграшки або предмети-замінники.

Режисерські ігри починають свій розвиток з предметно-відображуваних ігрових дій дитини в процесі спілкування з дорослими, згодом однолітками, засвоєння та відображення запропонованих ними простих сюжетних зразків. Під час режисерських ігор дошкільник виявляє свою здатність відображати в грі не лише дії з предметами, а й відносини між двома або більшою кількістю персонажів. У дитини з'являється уявлення про роль і зумовлені нею, упорядковані одному сюжету дії. Водночас збагачується і неігровий досвід дитини, розвиваються мислення й уява. Головною умовою подальшого розвитку режисерської гри є формування навичок спільних дій: уміння узгоджувати задум, підбирати іграшки й атрибути, розподіляти ролі, погоджувати дії. Режисерські ігри дітей можуть бути індивідуальними і спільними [42].

Сюжетно-рольові ігри.

Сюжетно-рольові творчі ігри – це ігри, які придумують та реалізують самі діти. В іграх відображаються знання, враження, позитивний та негативний досвід, уявлення дитини про навколишній світ відтворюються соціальні відносини. Для кожної такої гри присутній ряд характеристик: тема, ігровий задум, сюжет, зміст і роль.

Дійсність, у якій перебуває дитина, можна умовно розділити на сферу природних і створених руками людини предметів (речей) і на сферу діяльності людей і стосунків, у які вони вступають під час різних життєвих ситуацій. Для

дошкільників надзвичайно привабливою є навколишня дійсність, і найбільше цікавить дітей саме світ дорослих. У них з'являється бажання діяти так, як дорослі, робити все своїми силами. Однак вони не можуть повністю відіграти "дорослу життєву ситуацію", оскільки їм бракує відповідних спеціальних умінь, знань, навичок. Суперечність між прагненням усе зробити самотужки і реальними можливостями змушують дитину реалізовувати свої інтереси в сюжетно-рольовій грі [36].

Сюжетно-рольова гра – це образна гра збудована за певним задумом дітей, під час яких дитина проживає певні події (сюжет, фабула) і розігрує відповідні ролі.

Такі ігри пов'язані зі сферою людської діяльності й людських стосунків, оскільки своїм змістом вони відтворюють саме цей аспект дійсності. Вдаючись до них, діти намагаються по-своєму відтворити дії, взаємини дорослих, створюючи спеціальні ігрові ситуації.

Сюжетно-рольова гра постійно розвивається, її розвиток прослідковується насамперед у виникненні нових сюжетів, програваннях у певних подіях нових образів, задумів. В іграх дітей дошкільного віку образи та події надзвичайно різноманітні й відображають конкретні (соціально-історичні, географічні, побутові тощо) особливості їхнього життя [55].

Структуру сюжетно-рольової гри утворюють такі компоненти (Д. Ельконін):

- «ролі, які перебирають на себе діти в процесі гри;
- ігрові дії, за допомогою яких діти реалізують обрані ролі;
- ігрове використання предметів, за якого реальні предмети замінюють ігровими;
- реальні стосунки між дітьми, які виявляються в різноманітних репліках, зауваженнях, за допомогою яких регулюється розвиток гри» [18].

Театралізовані ігри.

Одним з видів творчих ігор є театралізовані ігри, під час яких діти відіграють певні образи та ситуації спираючись, перш за все на сюжет казок, такі

ігри сприяють розкриттю і розвитку їхніх художніх та творчих здібностей, збагачуються знання дітей про мистецтво, виробляється особистий естетичний смак, тощо.

Театралізовані ігри – це ігри з розігруванням в образах персонажів літературних творів, програвання за допомогою виражальних засобів (інтонації, міміки, жестів, пози, ходи) конкретних образів та подій.

Театралізовані ігри охоплюють:

- дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями;
- літературну діяльність (вибір теми, складання, інсценування своїх творів тощо);
- образотворчу діяльність (одяг персонажів, малювання декорацій, виготовлення атрибутів);
- музичну діяльність (виконання пісеньок, інсценування музичних творів тощо) [42].

Будівельно-конструкційні ігри

Багато спільних рис з сюжетно-рольовими, театралізованими іграми дітей дошкільного віку мають будівельно-конструкційні ігри. Їх справедливо вважають одним із видів творчої гри, оскільки, крім певних знань, сенсорних, моторних навичок, вольових і моральних якостей, вони вимагають активної роботи дитячої уяви, нешаблонного мислення, вміння знаходити оригінальні рішення, ініціативно діяти у не шаблонних ситуаціях. Під час будівельно-конструкційних ігор усі ці якості активно розвиваються і випробовуються дітьми в єдності та взаємодії [11].

Будівельно-конструкційні ігри – це різновид творчих ігор, у яких діти відображають предметний світ, що оточує їх, самостійно будуючи споруди і, граючи з ними.

Будівельно-конструкційні ігри активно розвивають розумові здібності: вміння цілеспрямовано розглядати та аналізувати предмети і споруди, уявно ділити їх на частини за для зручності відтворення, порівнювати, бачити спільне і відмінне, самостійно робити висновки й узагальнення, та спираючись

на них виокремлювати основні елементи конструкції, від яких залежить розміщення інших деталей [46].

Характеристика сюжетно-рольові гри дітей 6-го року життя

Гра активно впливає на розумовий розвиток дітей дошкільного віку. Граючи із предметами-замінниками, дитина починає діяти в уявному, умовному просторі. Предмет-замінник стає опорою для мислення та подальшого розвитку гри. Поступово ігрові дії скорочуються, надають простір для мислення, і дитина починає діяти у внутрішньому, розумовому плані. Таким чином, гра підштовхує дитину використовувати власне мислення в плані образів і уявлень. Крім того, у грі, виконуючи різноманітні ролі, дитина виокремлює різноманітні точки зору та починає бачити предмет із різних сторін, проводити оцінку його можливостей. Це стимулює розвиток найважливішої розумової здібності людини, що дозволяє уявити інший погляд та іншу точку зору.

Рольова гра має центральне значення для розвитку уяви тому, що ігрові дії відбуваються в уявній ситуації; реальні предмети використовуються як інші, набувають нових властивостей, діють як уявні; дитина бере на себе ролі нових уявних персонажів. Така практика дії в уявному просторі сприяє тому, що діти здатні творчо уявляти [40].

Спілкування дітей дошкільного віку з однолітками здебільшого відбувається під час спільної гри. Граючись разом, діти починають враховувати бажання та дії іншої дитини, виражати та відстоювати свою точку зору, розробляти і впроваджувати спільні плани. Тому гра має значний вплив на розвиток спілкування дітей у період дошкільного дитинства.

Величезне значення гри для розвитку психіки та особистості дитини дошкільного віку дає підставу визначати її як провідну діяльність в дошкільному віці.

Центральним моментом будь якої рольової гри є роль, яку бере на себе дитина. При цьому вона не має не просто називати себе відповідною дорослою людиною («Я – космонавт», «Я – мама», «Я – лікар»), але, що є

найголовнішим, діє як доросла людина, роль якої вона взяла на себе і цим нібито ототожнює себе з нею. Саме ігрова роль дошкільника, у концентрованій формі, висвітлює в собі зв'язок дитини зі світом дорослих. Характеристикою ролі є те, що вона не може існувати без практичної ігрової дії. Роль перукаря, медичної сестри або таксисту неможливо виконувати тільки в уяві, без реальних, практичних ігрових дій [53].

Сюжет гри – це та частина дійсності, що відображається дітьми у грі (лікарня, родина; війна, магазин тощо). Сюжети ігор відтворюють конкретні умови життя дитини, які вона спостерігала на передодні. Вони змінюються залежно від цих конкретних умов разом із розширенням кругозору дитини та її ознайомленням із навколишньою дійсністю. Основним джерелом ролевих ігор є саме ознайомлення дитини із життям і діяльністю дорослих, проживання окремих її елементів.

Зміст гри – це те, що відтворює дитина, як центральний момент у людських взаємовідносинах. Конкретний характер взаємин між людьми, які діти відтворюють у грі, буває різноманітним і залежить від взаємин реального дорослого з оточення дитини.

Те, що робить мама зі своєю дочкою, остання відтворюватиме зі своєю лялькою (або подружкою по грі). Зміст та сюжети дитячих ігор визначають людські взаємини та умови, в яких проживає дитина, ситуації за якими вона споглядає. Таким чином, гра визначається умовами життя дитини і відбиває, відтворює ці умови.

Змістом гри старших дошкільників стає виконання правил, що впливають із узяті на себе ролі, правила та ролі діти визначають самостійно. Діти сьомого року життя надзвичайно прискіпливо ставляться до виконання правил та програвання ролей. Виконуючи ту або іншу роль, діти уважно стежать, наскільки відповідають їх дії та дії їх партнерів загальноприйнятим правилам поведінки, буває так або ні, роблять один одному зауваження : «Мама так не робить», «Суп після каші не подають». Це вищий рівень

розвитку гри, коли діти вже діють довільно та осмислено, усвідомлюючи свої дії та їх наслідки, свої взаємини із партнерами по грі [44].

Гра – виступає універсальним способом виховання і навчання дитини дошкільного віку. Якщо ви хочете розвинути бажані здібності малюка, наприклад, навчити його думати, уявляти, діяти із предметами, розуміти мовлення дорослих, грайте з ним якомога частіше. Ігри дають малюкам радість, інтерес, упевненість у собі та своїх можливостях. Але гратися необхідно вчити [50].

Роль дорослого в розвитку творчих ігор

Педагогічне керівництво іграми дітей можливе лише за врахування основних вікових та індивідуальних особливостей розвитку дітей, а також рівня розвитку їхньої ігрової діяльності у різні вікові періоди. За ствердженням психологів, без знань внутрішніх особливостей розвитку гри дошкільника як діяльності, намагання управляти нею можуть зруйнувати її. Для успішного керівництва грою дітей дошкільного віку вихователь має володіти різноманітними вміннями, найважливішими серед яких є:

- аналітичні – це вміння аналізувати і діагностувати рівень розвитку ігрової діяльності всіх дошкільників у групі та окремо кожної дитини. Для цього вихователь має вміти постійно спостерігати за іграми вихованців у своїй групі;

- проектувальні (конструкційні) – це вміння передбачити та спроектувати рівень розвитку ігрової діяльності дошкільнят у майбутній часовій перспективі;

- організаторські та комунікативні – це вміння вихователя правильно та вчасно організовувати дітей до певної діяльності, бажання щиро цікавитися грою дошкільнят, та вміння за необхідності включатись у гру дітей у головних або другорядних ролях, та опосередковано впливати на перебіг гри пропозицією, порадою, запитанням тощо.

Отже, гра – є універсальним способом виховання, навчання і розвитку маленької дитини. За бажанням можна розвинути всі необхідні здібності

дошкільника, навчити його думати, розуміти мовлення дорослих, уявляти, діяти із предметами, для реалізації цих завдань грайте з ним якомога частіше. Ігри дають малюкам радість, інтерес, упевненість у собі та своїх можливостях. Але гратися необхідно вчити. Гра не виникає сама по собі.

Отже, для успішного керівництва іграми дітей вихователь повинен володіти різноманітними вміннями, найважливішими серед яких є: аналітичні – вміння аналізувати і діагностувати рівень розвитку ігрової діяльності групи загалом і кожної дитини зокрема. Для цього вихователь має постійно спостерігати за іграми дошкільників у своїй групі; володіти проєктувальними (конструкційними) – вміннями, проєктувати рівень розвитку ігрової діяльності дітей у передбачуваній часовій перспективі, з урахуванням рівня гендерної вихованості дітей; мати організаторські та комунікативні – вміння, тобто організовувати дітей, щиро цікавитися їхньою грою, за необхідності включатись у неї у другорядних ролях, впливати на перебіг гри, за допомогою опосередкованих прийомів, а саме, пропозицією, порадою, запитанням тощо.

Беручи до уваги усе вищезазначене, можна дійти висновку, що гендер дитини виявляється у суспільстві та суспільних явищах, активно формується та розвивається саме під час дошкільного віку. В цей період життя дитини найбільший вплив мають батьки та вихователь, який вміло пропонує дітям необхідні освітні заходи та ігри. Творча гра, в свою чергу, є важливим засобом розвитку дитини, формування фундаментальних психічних процесів, особистості та світобачення. Оскільки творчі ігри мають у своєму арсеналі всі необхідні засоби для здійснення гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку ми можемо їх використати в своєму дослідженні як дієвий засіб впливу на рівень їхньої гендерної вихованості.

1.3. Аналіз змісту комплексних освітніх програм з питань гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку й ігрової компетентності

Для кращого розуміння гендерних особливостей дітей старшого дошкільного віку та зіставлення більш точного уявлення вимог щодо гендерних особливостей розвитку та вимог до творчих ігор старших дошкільників, нами були проаналізовані такі програми: «Я у Світі» [2], «Світ дитинства» [48] та «Дитина» [12].

Так, у змісті освітньої лінії «Дитина в соціумі» Програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» визначені такі *вікові можливості дітей 6-го року життя щодо статевої ідентифікації та диференціації*.

Сім'я та родина. Дитина здатна усвідомити, що сім'я – це об'єднання близьких людей, які проживають разом, мають спільне господарство, піклуються одне про одного, ставляться до старших і молодших членів родини з любов'ю, повагою, довірою. Зростає здатність дитини помічати свою схожість на батьків (гендерні ролі). Вона радіє цьому, цікавиться тим, який вигляд мали мама й тато в молодості, в дитинстві, просить показати фото. Розвиток інтелекту, уваги, мовлення уможлиблюють уміння дитини розповісти про кожного члена своєї родини, охарактеризувати основні особливості його зовнішності й характеру, деякі звички, спосіб життя, улюблені заняття (відповідно статі). Завдяки набутому досвіду, поясненням батьків, власним спостереженням дитина починає усвідомлювати, що батьки – найдорожчі для неї люди. Починає все пильніше спостерігати за взаєминами батька й матері, виконанням кожним із них своїх сімейних та професійних обов'язків, ставленням до наймолодших і найстарших членів родини (формування гендерної поведінки). Зросла самостійність, сформованість елементарних ціннісних орієнтацій сприяє свідомому віданню певних переваг у спілкуванні з різними членами сім'ї (тієї чи іншої статі). Дитина виділяє тих, з ким хоче проводити свій вільний час частіше, а з ким – рідше, обґрунтовує свої вибори.

У неї вже вироблена манера поведінки з мамою, татом, бабусею, дідусем, братом чи сестрою [45, с. 182].

Інші люди. Удосконалюється вміння старшого дошкільника розрізняти рідних, знайомих та чужих людей за їх статтю, віком, професією; виділяти більш, менш приємних. Зростає інтерес дитини до не знайомих людей – їхнього зовнішнього вигляду, міміки, поведінки (відповідно гендерній ролі). Вона вдивляється в них, намагається визначити їхній настрій, робить припущення щодо життєвих подій, які призвели до того чи іншого самопочуття чи вчинку. Дитина ставить батькам багато запитань про людей, їхній зовнішній вигляд, соціальну поведінку, професії.

Дитяче товариство. Різко зростає потреба старшого дошкільника у спілкуванні з однолітками, порівнянні себе з молодшими, однолітками, старшими чи з представниками протилежної статті. Дитина уважно спостерігає за їхньою поведінкою та діяльністю, наслідує певні дії, прагне взяти участь в якій-небудь спільній справі. У цьому віці переважає одностатеве угруповання. Водночас з'являється перша закоханість, дитина стає особливо уважною до свого обранця, доброзичливою, прихильною. Вона намагається привернути увагу приємної їй особи до своїх чеснот і досягнень, демонструє їй свої можливості, презентує здібності [45, с. 184].

Об'єднання людей. Дитина здатна зрозуміти, що люди можуть у групі за віком, статтю, інтересами, прихильністю; що в кожній групі існують певні правила, яких слід дотримуватися всім її членам.

Для кращого розуміння перспектив розвитку дітей старшого дошкільного віку, нами були проаналізовані *вікові можливості дітей 7-го року життя щодо статевої ідентифікації та диференціації:*

Сім'я, родина. Дитина диференціює поняття «сім'я» та «Родина». Спілкування з рідними сприяє тому, що дитина добре орієнтується в особливостях зовнішності, зачіски, одягу батьків, їхніх звичок та характеру. Вона охочу розповідає про спосіб життя мами, тата, бабусі, дідуся, брата чи сестри, про доступні їй розумінню професії дорослих. На прохання педагога

вона здатна більш-менш чітко диференціювати обов'язки батьків (сімейні та деякі професійні), висловити щодо них власні судження, обґрунтувати свою думку. З допомогою дорослого дитина починає усвідомлювати, що хтось із родичів-жінок займається «чоловічою», а хтось із чоловіків – «жіночою» діяльністю, завдяки чому починає розуміти, що сучасне життя внесло певні зміни у розподіл професій.

Інші люди. Дитина пильніше вдивляється у людські обличчя, придивляється до вбрання, починає помічати деталі і поведінці, жестах, інтонації та співвідносить їх зі статтю. З інтересом спостерігає за діяльністю різних фахівців, формує свої узагальнення щодо побаченого, запитує про незрозуміле в батьків та педагогів, намагається дотримуватись правил поведінки серед чужих людей та відігравати свою гендерну роль.

Дитяче товариство. Істотно збільшується інтенсивність і широта кола спілкування дитини, виникає усвідомлена здатність віддавати перевагу одним дітям порівняно з іншими, одній статі або іншій, відмовляти декому у прихильності. Зростає кількість стійких ігрових об'єднань та їх кількісний склад, особливо у хлопчиків (з 3-4 до 8-9 дітей). На кінець вікового періоду дитина починає усвідомлювати своє соціальне Я та свою гендерну роль, на цій основі з'являється внутрішня позиція – розуміння різного ставлення до неї людей, прагнення посісти серед них певне місце.

Об'єднання людей. Дитина ліпше, ніж раніше, орієнтується в тому, що люди об'єднуються у групи за своїми симпатіями, статтю, інтересами та віковими ознаками.

Програма «Я у Світі» визначає такі можливості дітей старшого дошкільного віку в творчій грі.

Серед різноманітних ігор старших дошкільників пріоритет належить сюжетно-рольовим іграм, творчим за своїм характером, соціальній за спрямованістю. Саме вони відіграють особливу роль у формуванні особистості дитини. Відтворення ситуації діяльності та взаємин дорослого оточення дає змогу дитині програвати не лише свої дії, а й їхні наслідки.

Завдяки цьому в неї поступово формується внутрішній план дій, уміння їх планувати, здатність уносити в них корективи відповідно до очікувань інших. У старшому дошкільному віці сюжетно-рольова гра стає дедалі тривалішою, стійкішою, складнішою, планомірною спланованою, розгорнутою, гармонійною, усе більш незалежною від іграшки. Розвиток сюжетно-рольової гри зумовлює особистісне зростання старшого дошкільника, зокрема формування: *потреб* (пізнавальних, соціальних, моральних, естетичних); *інтересів* до себе та довкілля; *супідрядності мотивів* – від особистих до суспільно до суспільно значущих. Найважливішими компонентами сюжетно-рольової гри є ігровий сюжет, ігрові ролі та дії, ігрові правила, ігрове використання предметів та спілкування партнерів.

Програмою визначені такі показники ігрової компетентності дитини на кінець дошкільного віку.

Таблиця 1.1.

«Показники ігрової компетентності дитини на кінець дошкільного віку в програмі «Я у Світі»»

<i>Знання</i>	<p><i>Ігровий сюжет.</i> Розуміє сутність і важливість цікавого для учасників гри сюжету; розрізняє реалістичний та казковий сюжети; позначає словами планомірно спланований, розгорнутий сюжет; може обґрунтувати його доцільність.</p> <p><i>Ігрові ролі та дії.</i> Усвідомлює, які дії якій ролі відповідають; розрізняє головні та другорядні ролі, бажані і небажані для себе, цікаві і нецікаві, легкі і складні, знайомі і незнайомі; усвідомлює необхідність передачі в ролі характерних особливостей персонажа (зовнішність, тональність голосу, поведінки, дії).</p>
---------------	---

Продовження таблиці 1.1.

Знання	<p><i>Ігрові правила.</i> Знає, що правила виконують функцію регуляторів гри; усвідомлює зв'язок між виконуваним правилом та узятою на себе роллю; розуміє важливість дотримання ігрових правил упродовж усієї гри.</p> <p><i>Ігрове використання предметів.</i> Розуміє умовність уявної ситуації та уявних предметів; знає, що предмети можуть бути схожими зовнішньо та за своїми фізичним властивостями.</p> <p><i>Спілкування з партнерами.</i> Усвідомлює, що грати з іншими дітьми цікаво; розуміє важливість узгоджених дій між партнерами сюжетно – рольової гри; знає слова подяки, прохання, вибачення; має уявлення, що доброзичливе ставлення до учасників гри впливає на її ефективність.</p>
Уміння	<p><i>Ігровий сюжет.</i> Може запропонувати учасникам гри цікавий і досить складний сюжет; намагається його урізноманітнювати; планує розгортання сюжету, визначає перспективи гри; не лише відображає зовнішній бік життєвих явищ, а й передає їхній смисл; пропонує сюжети, пов'язанні з життям найближчого оточення, з подіями суспільного життя, з майбутнім навчанням у школі; виявляє елементи творчості.</p> <p><i>Ігрові ролі та дії.</i> Обґрунтовує доцільність виконання нею певної ролі; її ігрові дії різноманітні, відтворюють послідовність реальних людських взаємин: передає в ролі не лише узагальнений характер людей, їх діяльності, подій, а й типізує, індивідуалізує їх; зміщує акцент гри з процесу на результат, опікується якісним виконанням ролі, її наближенням до життєвих реалій; передчуває майбутній результат спільних з однолітками ігрових дій; вдається до дій, які передають характер ставлення до інших учасників гри; користується рольовим мовленням.</p>

Продовження таблиці 1.1.

Уміння	<p><i>Ігрові правила.</i> Формулює правила на початку гри, рідко змінює їх під час ігрової діяльності; дотримується правил упродовж усієї гри; контролює їх дотримання усіма учасниками гри; не погоджується на пропозицію їх змінити під час гри; утримується від бажань, безпосередньо пов'язаних із грою.</p> <p><i>Ігрове використання предметів.</i> На початку гри добирає іграшки і предмети відповідно до ролі; розгортає гру як з іграшками, так і незалежну від них; використовує предмети – замінники, орієнтуючись не так на їхню зовнішню схожість, як на фізичні особливості, можливість діяти з ними певним чином.</p> <p><i>Спілкування з партнерами.</i> Гра протікає як сумісна діяльність, міжособистісна взаємодія чергується з партнерськими діями; запрошує до гри симпатичних дітей; справедливо розподіляє функції, іграшки та ігрові атрибути між учасниками гри; взаємодіє з ними щодо використання спільних іграшок, матеріалів, характеру дій; має розвинене рольове мовлення, адресоване учасникам гри; передбачає, уникає, у мирний спосіб розв'язує конфлікти [45, с. 264].</p>
--------	--

В освітній програмі для дітей віком від 2 до 7 років «Дитина» визначені такі гендерні характеристики дошкільників. «У віці від 5 до 6 років відбуваються зміни в уявленнях дитини про себе. Ці уявлення починають включати не тільки характеристики, якими дитина наділяє себе справжню в даний відрізок часу, але й якості, якими вона хотіла б або, навпаки, не хотіла б володіти в майбутньому, і які існують поки як образи реальних людей або казкових персонажів. У висловлюваннях виявляються засвоєні дітьми етичні норми. У цьому віці діти значною мірою орієнтовані на однолітків, більшу частину часу проводять з ними у спільних іграх і бесідах, оцінки та думки

товаришів стають суттєвими для них. Підвищується вибірковість і стійкість взаємин з ровесниками. Свої переваги діти пояснюють успішністю тієї чи іншої дитини у грі» [12].

«У 5–6 років у дитини формується система первинної гендерної ідентичності, тому після 6 років виховні впливи на формування її окремих сторін вже набагато менш ефективні. У цьому віці діти мають диференційоване уявлення про свою гендерну приналежність за істотними ознаками. Дошкільнята оцінюють свої вчинки відповідно до гендерної приналежності, прогнозують можливі варіанти вирішення різних ситуацій спілкування з дітьми своєї та протилежної статі, усвідомлюють необхідність і доцільність виконання правил поведінки у взаєминах з дітьми різної статі відповідно до етикету, зауважують прояви жіночих і чоловічих якостей у поведінці оточуючих дорослих, орієнтуються на соціально схвалювані зразки жіночих і чоловічих проявів людей, літературних героїв і з задоволенням переймають ролі гідних чоловіків і жінок в ігровій, театралізованій та інших видах діяльності. При обґрунтуванні вибору однолітків протилежної статі хлопчики спираються на такі якості дівчаток, як краса, ніжність, лагідність, а дівчатка – на такі, як сила, здатність заступитися за іншого. При цьому якщо хлопчики мають яскраво виражені жіночі якості, то вони відкидаються хлоп'ячим товариством, дівчата ж приймають у свою компанію таких хлопчиків. У 5–6 років діти мають уявлення про зовнішню красу чоловіків і жінок; встановлюють зв'язки між професіями чоловіків і жінок та їх статтю» [12, с. 144].

«Істотні зміни відбуваються в цьому віці у дитячій грі, зокрема ігровій взаємодії, у якій істотне місце починає займати спільне обговорення правил гри. Діти часто намагаються контролювати дії одне одного, тобто вказують, як повинен поводитись той чи інший персонаж. У випадках виникнення конфліктів під час гри діти пояснюють партнерам свої дії або критикують їх вчинки, посилаючись на правила. При розподілі дітьми цього віку ролей для гри можна іноді спостерігати і спроби спільного вирішення проблем. Разом з

тим узгодження дій, розподіл обов'язків у дітей найчастіше виникає ще по ходу самої гри. Ускладнюються ігровий простір. Ігрові дії стають різноманітними. Роза грою спілкування дітей стає менш ситуативним. Вони охоче розповідають про те, що з ними сталося. Діти уважно слухають одне одного, емоційно співпереживають розповідям друзів або їхнім позитивним якостям» [12, с. 145].

«З 7 років володіють узагальненими уявленнями (поняттями) про свою гендерну приналежність, встановлюють взаємозв'язки між своєю гендерною роллю та різними проявами чоловічих і жіночих властивостей. Діти відчують задоволення та гідність від своєї гендерної приналежності, аргументовано обґрунтовують її переваги. Вони починають усвідомлено виконувати відповідні гендерні ролі правила поведінки у побуті, громадських місцях, спілкуванні, оволодівають різними способами дій і видами діяльності, які є домінуючими серед людей різної статі, орієнтуючись на типові для певної культури особливості поведінки чоловіків і жінок; усвідомлюють відносність чоловічих і жіночих проявів; моральну цінність вчинків чоловіків і жінок стосовно одне одного» [12, с. 202].

Щодо ігрової компетентності старших дошкільників, то в програмі «Дитина» зазначено такі її характеристики. «В іграх діти відображають досить складні соціальні події – народження дитини, весілля, свято, війна тощо. У грі може бути кілька центрів, у кожному з яких відображається та чи інша сюжетна лінія. Діти цього віку можуть по ходу гри брати на себе дві ролі, переходячи від виконання однієї до іншої. Вони можуть вступати у взаємодію з кількома партнерами по грі, виконуючи головну, так і підпорядковану роль» [12, с. 203].

У програмі «Світ дитинства» визначено низку вікових можливостей старших дошкільників щодо гендерної вихованості, а саме:

– у самосвідомості дитини вирізняється самопізнання, самооцінка і само ставлення;

– «образ Я» включає доволі складну систему властивостей: зовнішніх, особистісних, статевих, з відображенням їх часової динаміки та усвідомленням себе у часі, у часовій перспективі.

Окрім того визначено такий зміст педагогічної діяльності:

- сприяти формуванню адекватної позитивної самооцінки;
- сприяти усвідомленню дитиною потреби та доцільності виконання правил взаємодії з людьми різного віку і статі;
- вчити оцінювати власні моральні якості відповідно до особливостей чоловічої та жіночої статі;
- продовжити формувати в дітей упевненість у собі, почуття власної гідності, уявлення про свою майбутню соціальну роль відповідно статі: чоловік – жінка, брат – сестра, батько – мати, тощо.
- виховувати повагу до своєї та протилежної статі в майбутньому (хлопчик – майбутній батько, дівчинка – майбутня мати).

Закріплювати вміння спілкуватися з однолітками в іграх та інших видах діяльності відповідно до адекватних уявлень про свої гендерні можливості та якості [48, с. 127].

Також в цій програмі зазначені вікові можливості старших дошкільників щодо сюжетно-рольової гри:

У старшому дошкільному віці вдосконалюються творчі ігри дітей, вони стають багатшими за змістом, різноманітністю та тривалістю. Найвищого розвитку набуває сюжетно-рольова гра: ускладнюються її сюжети, помітнішим стає прояв творчості дитини. Сюжети ігор уже частіше відтворюють реальність, у якій живе дитина; розширюється спектр ігрових ролей, ігрових дій, статево – рольових поведінкових стандартів. Дитина вже здатна: самостійно організувати змістові ігри, створити та змінити відповідно до задуму предметно-ігрове середовище, дотримуватись правил гри. В дитини розвинуте вміння об'єднуватись у гру, домовлятись про послідовність спільних дій, відображати характерні риси ігрового образу.

Із зацікавленням старші дошкільники беруть участь в іграх-драматизаціях, будівельних, настільно-друкованих іграх, які вимагають від них більшої зосередженості та сприяють розвитку мислення, уваги, уваги.

Зміст педагогічної діяльності:

Розвивати: потребу дитини у грі, активізувати інтерес дитини до налагодження ігрових взаємин з однолітками; вміння здійснювати задум ігрової дії, спрямовуючи її на інших дітей та на передачу ставлення дитини до інших людей; рольову взаємодію з дітьми, активізувати рольове мовлення дитини, обираючи ролі, в яких відсутні поза ігрові взаємини.

Вчити: самостійно організовувати змістові сюжетно-рольові ігри; обирати, вигадувати, підтримувати та вибудовувати різні ігрові сюжети; об'єднувати кілька окремих сюжетів однією змістовою лінією; творчо використовувати у грі власні враження з повсякденного життя, творів художньої літератури, телепередач, розповідей, екскурсій, мандрівок; вибирати та виконувати ігрову роль, емоційно переживати її; грати в одному сюжеті 2 – 3 ролі, дотримуючись правил рольової взаємодії (головна чи другорядна роль); дотримуватись правил гри, самостійно пропонувати нове правило, контролювати виконання правил іншими; раціонально використовувати предметно-ігрове середовище для реалізації ігрових задумів, застосовуючи багатофункціональні матеріали (атрибути, конструктори, будівельні матеріали та предмети-замінники).

Підсумовуючи усе вищезазначене можна дійти висновку, що кожна з програм в повній мірі розкриває особливості гендерного розвитку та творчих ігор старших дошкільників. Діти старшого дошкільного віку вже достатньо компетентні для усвідомлення свого гендеру та гендерної ролі, їх творчі ігри значною мірою керуються самими дітьми, отже діти вже повністю виражають свою позицію та погляди через гру. Роль вихователя в творчих іграх старших дошкільнят опосередкована, але цього достатньо для спрямування дітей та корекції окремих ситуацій. Старший дошкільний вік найкраще виражає гендерні особливості дітей і роль вихователя ще дозволяє йому допомогти

дітям через творчу гру. Проте в жодній програмі не зазначені педагогічні можливості застосування творчих ігор в гендерному розвитку старших дошкільників, тому є сенс дослідити це питання окремо.

1.4. Гендерні прояви поведінки в ігровій діяльності дошкільників

Творча гра виконує одну з найбільш значущих ролей у гендерному вихованні дітей дошкільного віку, під час творчих ігор дитина навчається спілкуватись і взаємодіяти з іншими людьми, починає усвідомлювати себе та дійсність навколо, пізнає стилі та моделі поведінки, соціалізується та входить в культуру та суспільство.

Специфіка ігрової діяльності хлопчиків і дівчат

Ігрові інтереси дітей дошкільного віку визначаються соціокультурним середовищем, та статевою приналежністю. Через творчу гру діти відображають існуючий у суспільстві погляд на ролі чоловіків і жінок. Тому під час творчих ігор дівчатка облаштовують будинки, створюють сім'ю, виховують дітей, доглядають за хворими і охочу ведуть бесіди з ляльками чи подружками. Хлопчики, в свою чергу, ходять на роботу, забезпечують та захищають сім'ю.

В іграх хлопчиків захоплює сам сюжет і, в першу чергу, дії вигаданих ними героїв, а для дівчат найбільший інтерес і цінність представляють відносини між персонажами і облаштування простору для гри в найдрібніших деталях, що відтворюють побутову та емоційну атмосферу. Рольові дії дівчат в своїй більшості послідовніші, обдуманіші, та більш передбачувані, ніж у хлопчиків. Дівчатка схильні до багаторазових повторів з невеликими варіаціями, тому рівень розвитку ігрових умінь у дівчаток трохи нижче, а діапазон сюжетів вузьчий, ніж у хлопчиків.

Хлопчикам потрібно багато місця щоб почати та розвинути гру, вони схильні до постійного розширення та освоєння ігрового простору. Вони часто бігають, по-різному використовують ігрові предмети (кидають в ціль і на

дальність, ховають і відшуковують, тощо). В іграх дуже помітне змагальне начало, тому нерідкі суперечки, конфлікти, образи, з'ясування відносин і боротьба за лідерство. Ігри хлопчиків дієвіші, ніж у дівчат. Вони обирають конструктор, будівельний матеріал, іграшки, що зображують транспорт і техніку, а також збірно-розбірні іграшки, загалом вирішують основу гри.

Ігри дівчат побудовані на словесності, та ведені діалогу. Дівчатка охоче грають в «Сім'ю», «Дочки-матері», «Лікарню», «Супермаркет», «Конкурс краси», тощо.

Хлопчики самостійно і осмислено приймають на себе чоловічі ролі. Грають в «Автосервіс», «Пожежників», «Таксі», «Будівництво», тощо.

Іноді можна спостерігати як багато дітей асоціюють свою стать із зміненою поведінкою: дівчатка стають прямолінійними і грубими, а хлопчики переймають тип поведінки жінок, які їх оточують вдома, в закладі дошкільної освіти, поліклініці, тощо. Спостерігаючи за дітьми можна відзначити, що багато дівчат не виражають ніжність, чуйність й терпіння, не вміють мирно вирішувати конфлікти. Хлопчики ж, навпаки, не вмотивовані відстоювати власну позицію, слабкі фізично, чи не витривалі та емоційно нестійкі. Для сучасних хлопчиків неприйнятна культура поведінки стосовно дівчат, та навпаки. Побоювання викликає і те, що зміст ігор дітей показує моделі поведінки, які не відповідають статі дитини. В такій ситуації діти не можуть домовитися в грі, розподілити ролі. Хлопчики майже не виявляють бажання допомогти дівчаткам тоді, коли потрібна фізична сила, а дівчатка, в свою чергу, не прагнуть допомагати хлопчикам там, де потрібна ретельність, акуратність, турбота. Тому гендерне виховання дітей в закладі дошкільної освіти і в родині просто необхідно для розвитку і правильної соціалізації дитини в нашому суспільстві.

Методи роботи педагога з урахуванням гендерного виховання [9, с. 313].

Ситуація сучасності показала, що сюжетно-рольові ігри є одним із оптимальних способів подолання помилкових рольових стереотипів дітей. Наприклад, ігри «Лікарня», «Поліклініка» та інші ідеально підходять для

вирішення даного завдання. Хлопчики і дівчатка можуть мінятися ролями, та вивчати гендерну поведінку один одного. Вихователі і батьки за допомогою опосередкованих прийомів керування грою дошкільників можуть делікатно коригувати ті чи інші негативні прояви статево-рольової поведінки дітей.

Ігрове моделювання і прогнозування ситуацій використовується педагогом при керуванні та прогнозуванні сюжетів творчих ігор старших дошкільників. Дітям пропонуються ситуації, в яких необхідно спрогнозувати свої дії. Використовується метод проблемної ситуації «Перш ніж щось робити, подумай: хто ти хлопчик чи дівчинка? Як необхідно поводитися хлопчикові (дівчинці), щоб не сталося неприємностей? »

Методика гендерного виховання дошкільнят повинна мати в собі систему педагогічних ситуацій, які вимагають від педагога вміння опосередкованого керування грою, в основі якого лежать розуміння та довіра.

Під час дитячих ігор потрібно намагатися спрямовувати хлопчиків на те, що вони захисники, мають допомагати дівчаткам, іноді поступатися їм, піклуватися про них, а дівчаткам в свою чергу спонукаємо до розуміння, що вони ніжні, тендітні, миролюбні і теж, в свою чергу, мають піклуватися про хлопчиків та допомагати їм по мірі свої сил

Одним із найважливіших в педагогічній практиці аспектом є спільне створення дітьми і дорослими (батьками і вихователями) предметно-ігрового середовища, що дає кожному учаснику майбутньої гри проявити себе в художній творчості, показати свій смак та майстерність, знання про особливості навколишнього світу і відносин між людьми. Предметно-просторове середовище здатне забезпечити різні види активності дітей (ігрову, інтелектуальну, фізичну, пошуково-дослідницьку та ін.) і при цьому може виступати основою для розвитку самостійної діяльності кожної дитини з урахуванням гендерних та індивідуальних інтересів. Звичайно ж є необхідність, працювати в тісному взаємозв'язку з сім'єю, вивчати питання гендерної вихованості дошкільнят.

Сім'я – це найголовніший соціальний інститут у розвитку дитини, тому першочергово процес становлення гендерної ідентичності відбувається саме в умовах сім'ї, батьки, мають зробити так, щоб становлення і розвиток їх дітей був ясним, зрозумілим, і звичайно, безболісним для малюка. Особливо важлива роль батьків у вихованні дітей. Тому що найголовніший аспект виховання це приклад. Під час гри батьків і дитини, дошкільник відображає свої знання гендерних ролей, відтворює життєві ситуації та уважно слідкує за реакцією батьків як представників своєї статі, згодом переймаючи цю модель поведінки для себе. Розумний тато каже своєму синові «Спочатку ми піклуємося про маму, тому що вона жінка, потім про kota, тому що він залежить від нас, а потім вже про себе, тому що ми чоловіки».

Особливо важливі такі аспекти гендерної поведінки дошкільників під час ігрової діяльності: 1) компоненти гендерного виховання; 2) специфіка ігрової діяльності хлопчиків і дівчат; 3) методи роботи педагога з урахуванням завдань гендерного виховання; 4) ігрове моделювання і прогнозування ситуацій.

Проаналізувавши цю інформацію можемо дійти такого висновку. Старші дошкільники проявляють себе у творчих іграх відповідно своєї статі, в іграх хлопчиків захоплює сам сюжет і, в першу чергу, дії героїв, а для дівчат найбільший інтерес і цінність представляють відносини між героями і облаштування ігрового простору в найдрібніших деталях, що відтворюють побутову та емоційну атмосферу. Діти старшого дошкільного віку моделюють між статеві зв'язки наслідуючи дорослих, дівчата відображають поведінку матері, хлопці – тата. Предметно-ігрове середовище допомагає дітям відобразити всі свої знання і змоделювати бажані життєві ситуації, тим самим закріпивши свою гендерну поведінку. Всі ці аспекти, у комплексі, дадуть змогу старшому дошкільнику гармонійно розвиватися і сформувати адекватну гендерну позицію, вихователь водночас має змогу, в процесі творчих ігор, слідкувати за розвитком дітей та допомагати їм своєчасно скеровуючи та пояснюючи певні дії та ситуації.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

Проблема гендеру в педагогічній науці відносно нова, але її активно вивчають вітчизняні і зарубіжні психологи та педагоги. Під час теоретичного дослідження теми «Гендерне виховання старших дошкільників засобом творчих ігор» ми дійшли висновку, що всі ознаки статевих відмінностей, можуть розглядатися як джерело породження відповідних конструктів «чоловічого» і «жіночого» у культурі. При цьому зберігається початкове співвідношення «чоловічого» і «жіночого», що полягає в їх компліментарності, та має своє відображення на дошкільнят, особливо яскраво це прослідковується під час творчих ігор старших дошкільників.

Розглядаючи сутність понять «гендер», «гендерне виховання», «гендерна вихованість», «творча гра», ми з'ясували, що гендер дитини виявляється у суспільстві та суспільних явищах, активно формується та розвивається саме в дошкільному віці. В цей період життя дитини найбільший вплив мають батьки та вихователь, який вміло залучає її до різноманітних освітніх заходів та ігор. Творчі ігри поділяються на режисерські, сюжетно-рольові, театралізовані, будівельно-конструкційні. Вони є важливим засобом розвитку дошкільників, формування у них фундаментальних психічних процесів, особистісних якостей та світобачення. Оскільки творчі ігри мають у своєму арсеналі всі необхідні засоби для здійснення гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку, ми можемо їх використати в своєму дослідженні і таким чином покращити рівень гендерної вихованості дітей. Для успішного керівництва іграми вихованців вихователь повинен володіти різними вміннями, особливо важливим серед яких є аналітичні.

Проаналізувавши освітні програми навчання і розвитку дітей дошкільного віку, ми відмітили що кожна з програм певною мірою розкриває особливості гендерного розвитку та творчих ігор старших дошкільників. Діти старшого дошкільного віку вже достатньо компетентні для усвідомлення свого гендеру та гендерної ролі, їх творчі ігри значною мірою керуються

самими дітьми. Роль вихователя в творчих іграх старших дошкільнят опосередкована, але цього достатньо для спрямування дітей та корекції окремих ситуацій. Старший дошкільний вік найкраще виражає гендерні особливості дітей і роль вихователя ще дозволяє йому допомогти дітям через творчу гру.

Вивчаючи гендерні прояви старших дошкільників ми відзначили що, старші дошкільники проявляють себе у творчих іграх відповідно до своєї статті. Діти старшого дошкільного віку моделюють міжстатеві зв'язки наслідуючи дорослих, дівчата відображають поведінку матері, хлопці – тата.

Аналіз всіх теоретичних аспектів надав нам можливість підготуватись до практичного дослідження гендерних особливостей поведінки старших дошкільників у процесі творчої гри. Дослідження теоретичних засад гендерних особливостей поведінки старших дошкільників допомогло нам більш цілісно уявити можливі результати дослідження.

Перед початком педагогічного експерименту нами були вивчені теоретичні основи досліджуваної проблеми та на цій основі змодельовано його наступні етапи.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ІГОР У ГЕНДЕРНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Виявлення рівнів гендерної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

Педагогічний експеримент проводився на базі ДНЗ № 349 Харківської міської ради, Основянського району. В період з 17.02.2020 р. по 06.03.2020 р. У ньому брали участь 25 дітей старшої групи «Дзвіночок» (експериментальна група) та 25 дітей старшої групи «Ромашка» (контрольна група). Під час дослідження були задіяні вихователі старших груп, практичний психолог закладу та батьки вихованців.

Задля вивчення питання гендерного виховання старших дошкільників в процесі творчих ігор ми розробили програму дослідження, згідно з якою визначили критерії і показники рівнів гендерної вихованості дітей, які дозволили визначити рівні її сформованості та дібрали методи діагностики.

Етапи дослідження:

I етап, констатувальний, – виявлення з допомогою діагностичних методик рівнів гендерної вихованості старших дошкільників;

II етап, формувальний, – перевірка педагогічних умов гендерного виховання старших дошкільників засобами творчих ігор;

III етап, контрольний, – проведення контрольного обстеження дітей старшого дошкільного віку з метою виявлення ефективності виявлених педагогічних умов гендерного виховання дошкільників засобом творчих ігор

На контрольному етапі ми визначили критерії з відповідними показниками та рівні гендерної вихованості дітей старшого дошкільного віку. При цьому ми скористалися критеріями, запропонованими М. Савченко.

Емоційно-цінісний критерій з показниками – толерантність та повага до представників своєї та протилежної статі, емпатія, емоційна стабільність

особистості, інтерес до емоційного стану оточуючих, позитивне сприймання власної статі.

Пізнавальний критерій з показниками – самоідентифікації себе як представника певної статі, соціальні знання про поведінку своєї та протилежної статі, їх гендерні ролі.

Діяльнісний критерій з показниками – засвоєння стандартів гендерної поведінки відповідно до прийнятих у суспільстві, вміння спілкуватися з однолітками та дорослими різної статі.

На основі виділених критеріїв ми визначили рівні гендерної вихованості старших дошкільників:

Високий рівень гендерної вихованості (7-9 балів) властивий дітям старшого дошкільного віку, які виявляють інтерес до емоційного стану оточуючих, здатні до емпатії, співчуття до однолітків своєї та протилежної статі, усвідомлюють себе представником певної статі, мають уявлення про гендерні ролі оточуючих, та виконують власну гендерну роль згідно з соціальним стандартам, уміють встановлювати партнерські стосунки з представниками своєї та протилежної статі, виявляють толерантність, поважають однолітків своєї та протилежної статі.

Середній рівень гендерної вихованості (4-6 балів) характерний для дітей старшого дошкільного віку, які не завжди виявляють інтерес до представників протилежної статі, помічають емоційний стан оточуючих та реагують на нього з підказкою дорослого, мають сформовані елементарні уявлення про представників своєї та протилежної статі, але вони не послідовні та нестійкі; їм властива комунікабельність, але вони не завжди можуть налагодити контакт з дітьми, не завжди приймають соціальні норми та правила поведінки, дотримуються цих правил та норм частково, надають перевагу одноліткам своєї статі та не завжди толерантні.

Низький рівень гендерної вихованості (1-3 бали) засвідчили діти старшого дошкільного віку, які мають нечіткі уявлення про представників своєї та протилежної статі, з ініціативи дорослого помічають емоційний стан

інших, але не реагують на нього, доволі часто мають помилкові уявлення про гендерні ролі чоловіка та жінки. Не можуть дати адекватну оцінку власним вчинкам, діям, вирізняються байдужим ставленням до оточуючих, некомунікабельні.

Для визначення рівнів гендерної вихованості старших дошкільників, було використано низку діагностичних методів, а саме:

- психолого-педагогічне спостереження за групою дітей;
- анкетування батьків [Додаток А];
- співбесіда з вихователями та практичним психологом дошкільного закладу;
- методика Т. Пухової «Шість ляльок».

Психолого-педагогічне спостереження. Під час активного спостереження ми намагалися виділити та проаналізувати гендерні прояви досліджуваних дітей, а саме:

- особливості взаєностосунків між статтями та у мікрогрупах з однаковою статтю,;
- поведінкові особливості дітей під час програвання гендерної ролі; с
- складність ігрових сюжетів,;
- емоційну забарвленість ігор.

Анкетування батьків. Проводилося з метою вивчення поведінки дитини вдома з батьками, іншими дорослими та знайомими дітьми різного віку та статі. Батьки отримали запитання стосовно поведінки дитини за межами закладу дошкільної освіти, поглядів на рівень гендерної вихованості своїх дітей, про форми роботи, які, на їхню думку, сприяють ефективному гендерному вихованню старших дошкільників.

Співбесіда з вихователями та практичним психологом дошкільного закладу. Для переконання у достовірності отриманих нами діагностичних даних результати анкетування, спостереження, вивчення матеріалів обстеження дошкільників за методикою «Шість ляльок» були обговорені з практичним психологом та вихователями задіяними в експерименті.

Під час бесіди з вихователями ми відзначили, що тема гендерної вихованості старших дошкільників засобами творчих ігор актуальна та потребує вивчення, звичайних форм роботи з дошкільниками не достатньо для розвитку в них достатнього рівня гендерної самосвідомості, а отже і гендерного виховання, а творча гра має всі засоби для активного гендерного розвитку дітей. Педагоги відмічають, що з часом серед дітей поступово зникає межа між статтями, дівчата все частіше переймають на себе хлопчачі ролі, та навпаки. Також ми з'ясували, що старші дошкільники ще добре прислухаються до порад та підказок вихователів, а отже в цьому віці найкраще формувати у дітей гендерну самосвідомість засобами творчих ігор.

Методика дослідження Т. Пухової «Шість ляльок»:

Щоб забезпечити надійність і стійкість результатів педагогічного дослідження, необхідно зменшити вплив зовнішніх чинників на дослідження. Для цього в експерименті був використаний тестовий набір іграшок.

Використання звичайних іграшок не є можливим, оскільки, кожна з них вже несе за собою певний образ та характер, що може зашкодити самовираженню дитини під час експерименту для дослідження був обраний комплект іграшкових ведмежат, тому що, вони не мали особливого емоційного забарвлення тим самим не заважаючи дитині транслювати власний досвід у грі. Також для повноти сюжету гри необхідний комплект меблів для кухні, вітальні, спальні, туалету, двору та городу.

Ведмідь виступає в якості дійової особи в багатьох казках. Варто згадати і про те, що дуже популярні в казках так звані інверсії перетворення людини в ведмедя і навпаки. Тому використання шести ляльок ведмежат виглядає цілком органічно.

У більшості казок герої роблять все те, що роблять звичайні люди: їдять, п'ють, працюють, одружуються. Завдяки цьому казка дозволяє дитині співпереживати героям, наслідувати їх, формувати власний досвід.

Емпірично ми прийшли до розуміння необхідності витримувати певні умови, а саме: відсутність в кімнаті інших людей та іграшок, з метою виключення факторів, що можуть відволікти дитину від гри.

Порядок проведення дослідження.

Дослідження проводилося в кімнаті без сторонніх іграшок, у відсутності інших дорослих або дітей. Дитина сидить за столом поряд будинок та експериментатор.

Перший етап. Перед роботою дитина має вислухати інструкцію: «Зараз я покажу тобі свої іграшки, а потім ти мені покажеш, у що ти любиш грати. Розкажи, з ким ти живеш, з мамою, папою, бабусею, дідусем. Чи є у тебе брати або сестри?»

Питання про склад сім'ї опосередковано звертають увагу дитини в контекст сімейних відносин.

Другий етап. Після проведення інструктажу, експериментатор починає знайомити дитину з іграшками.

Цей етап роботи дозволяв експериментатору оцінити загальні знання дитини. Експериментатор дає дитині по одній іграшці і просить її сказати, хто це? Таким чином, дитині надається можливість розглянути іграшки та детально уявити хто це і чому. На цьому ж етапі дитині пропонується розставити декоративні іграшки на власний розсуд.

Третій етап. Експериментатор говорить: «Подивися, хто тут живе!» І пропонував подивитися на шість фігурок, а потім розподілити хто чим займається. Після цього дитина сама починає грати в «сім'ю», супроводжуючи свою гру промовою.

Якщо дитина не почала грати сама відразу після знайомства з іграшками й ігровими персонажами, то експериментатор запитує: «Хто чим займається?», «що вони роблять?». Якщо дитина мовчки розсаджує іграшки, то експериментатор просить: будь ласка, говори, що вони роблять, мені треба записувати.

Гра закінчувалася зазвичай з ініціативи дитини, коли вона виконала всі дії, які зуміла згадати, і навіть після запитання експериментатора: «А чим вони ще можуть зайнятися?» дитина, як правило, вже не називає нових дій. Зазвичай гра продовжується від 20 до 40 хвилин, якщо дитина все ще не зупиняється, то експериментатор сам завершує гру.

Основним показником розгорнутості гри, який легко і однозначно піддавався підрахунку (так як був присутній в грі кожної дитини), стало число всіх згаданих дитиною дій і станів всіх ігрових персонажів, якими реалізується роль.

Результати всіх використаних методів підлягали обробці та згодом підпорядковувались визначеним нами критеріям гендерної вихованості старших дошкільників.

Для зручності аналізу та систематизації результатів комплексного дослідження ми прийняли рішення розділити групи дітей за статтю. Оскільки гендерні прояви хлопчиків і дівчаток істотно відрізняються, але критерії оцінювання залишили однаковими для обох статей. Узагальнені результати комплексного дослідження зазначені нижче у таблицях 2.1, 2.2 і діаграмах 2.1, 2.2. Детальніше ознайомитися з результатами дослідження можна в додатках Б, В, Д, Е, Ж, З.

- результати психолого-педагогічного спостереження за дітьми експериментальної групи (Додаток Б);

- результати психолого-педагогічного спостереження за дітьми контрольної групи (Додаток В);

- результати анкетування батьків дітей експериментальної групи (Додаток Д);

- результати анкетування батьків дітей контрольної групи (Додаток Е);

- результати діагностичної методики Т. Пухової «Шість ляльок» дітей експериментальної групи (Додаток Ж);

- результати діагностичної методики Т. І. Пухової «Шість ляльок» дітей контрольної групи (Додаток З).

Таблиця 2.1.

**Результати комплексного дослідження рівнів гендерної вихованості
дітей експериментальної групи**

Дівчатка	Рівень вихованості	Хлопчики	Рівень вихованості
1. Каріна С.	1,3/Н	13. Савелій Р.	1,3/Н
2. Алина М.	4,3/С	14. Костянтин П.	5,3/С
3. Христина Р.	5,3/С	15. Кирило В.	4,6/С
4. Альбіна Р.	6/С	16. Дмитро Б.	3/Н
5. Катерина Н.	2,6/Н	17. Веніамін К.	2/Н
6. Ірина Л.	8,3/В	18. Ігор Х.	1,6/Н
7. Євгенія Б.	2,3/Н	19. Олександр Б.	4/С
8. Поліна Т.	2,6/Н	20. Максим Л.	2/Н
9. Поліна Н.	5,6/С	21. Максим Ш.	5/С
10. Вероніка Н.	7,3/В	22. Микита Х.	8/В
11. Наталя О.	5/С	23. Максим М.	2,3/Н
12. Дар'я М.	2/Н	24. Роман Ф.	2,3/Н
		25. Артур Г.	5/С

Результати комплексного дослідження рівня гендерної вихованості дітей експериментальної групи такі: серед дівчаток 16% мають високий рівень, 42% мають середній рівень та 42% – низький рівень гендерної вихованості; серед хлопчиків 8% мають високий рівень, 38% з середнім рівнем та 54% мають низький рівень гендерної вихованості.

Під час всіх видів дослідження старші дошкільники виявляли активну співучасть, із задоволенням грали та відповідали на запитання експериментатора, спілкувались із однолітками і дорослими, виявляли щирий інтерес до запропонованих заходів.

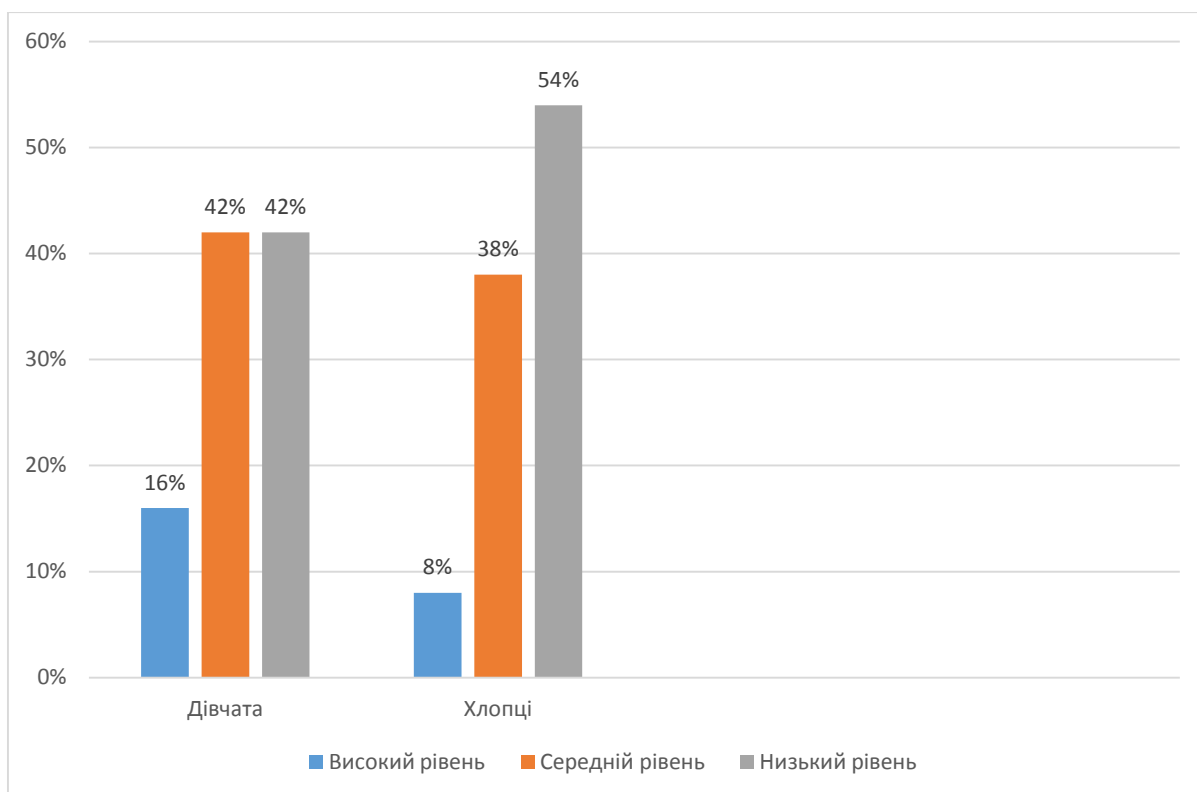


Рисунок 2.1. *Результати комплексного дослідження рівнів гендерної вихованості дітей експериментальної групи на контрольному етапі експерименту*

Під час психолого-педагогічного спостереження за дітьми ми помітили, що вони були повністю розслаблені та зосереджені на грі, ігрових діях та інших учасниках гри. Батьки із задоволенням та відверто відповідали на запитання анкети про їхніх дітей, хоча трішки «прикрашали» дійсність.

Таблиця 2.2.

Результати комплексного дослідження рівнів гендерної вихованості дітей контрольної групи

Дівчатка	Рівень вихованості	Хлопчики	Рівень вихованості
1. Єва Б.	7.6/В	12. Олексій Н.	4.6/С
2. Інна Л.	4.6/С	13. Андрій Ф.	5/С
3. Діана Л.	5/С	14. Данієль Р.	5/С

Продовження таблиці 2.2.

4. Ольга Ж.	5.3/С	15. Гліб К.	5.3/С
5. Марта С.	2/Н	16. Максим М.	2.3/Н
6. Кіра П.	5.6/С	17. Назар С.	2.6/Н
7. Вікторія Н.	5/С	18. Захар Б.	7.6/В
8. Кароліна Н.	4.6/С	19. Юрій К.	7.6/В
9. Діана К.	7.6/В	20. Борис С.	5.3/С
10. Анна Б.	8.3/В	21. Ярослав К.	5.3/С
11. Марина Л.	4.6/С	22. Олег Т.	2.3/Н
		23. Єгор С.	1.6/Н
		24. Марк П.	5/С
		25. Тарас С.	5/С

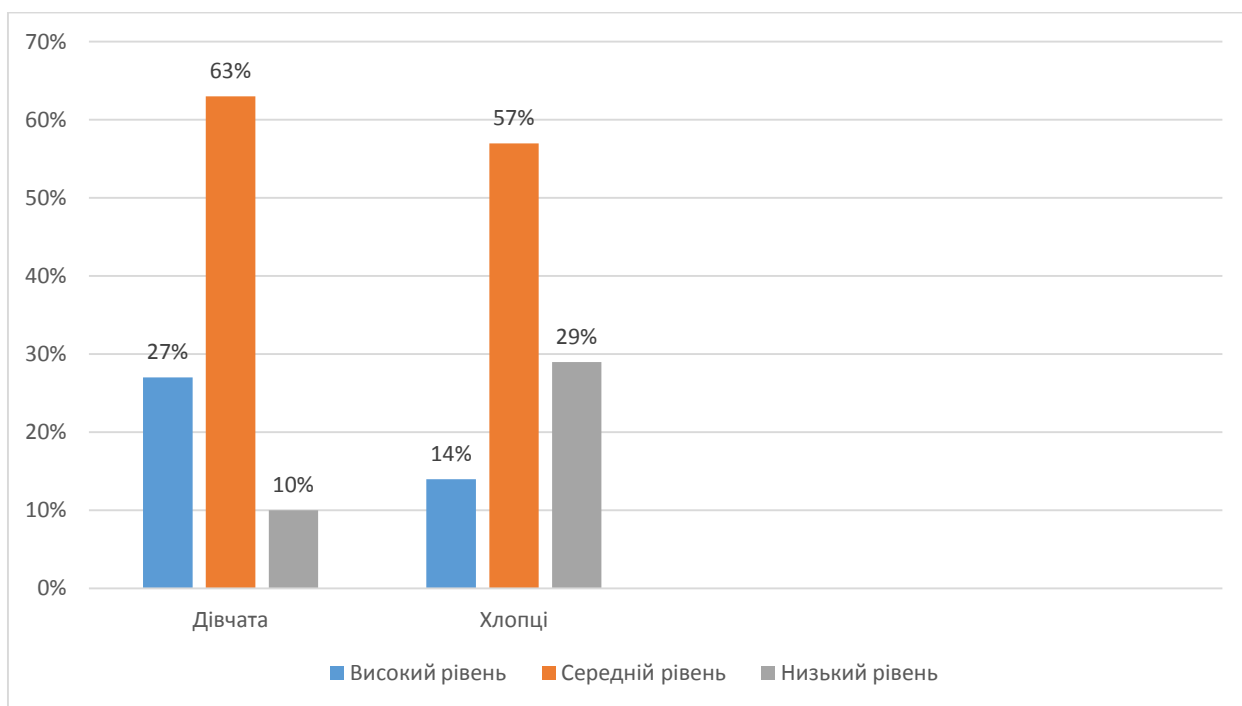


Рисунок 2.2. Результати комплексного дослідження рівнів гендерної вихованості дітей контрольної групи на констаувальному етапі експерименту

Результати комплексного дослідження рівня гендерної вихованості дітей контрольної групи такі: серед дівчаток 27% мають високий рівень гендерної вихованості, 63% мають середній рівень та 10% мають низький рівень гендерної вихованості; серед хлопців 14% мають високий рівень гендерної вихованості, 57% із середнім рівнем та 29% мають низький рівень гендерного вихованості.

Старші дошкільники під час дослідження активно співпрацювали з дорослими та дітьми, відповідали на запитання та грали згідно із обраною гендерною роллю, були повністю зосереджені на грі та на один одному й повністю розслаблені під час психолого-педагогічного спостереження. Батьки брали активну участь у дослідженні та із задоволенням відповідали на запитання про їхніх дітей.

Під час дослідження Ірина Л., Вероніка Н. та Микита Х. (експериментальна група) Єва Б., Захар Б., Юрій К., Діана К., Анна Б. (контрольна група) засвідчили високий рівень гендерної вихованості. Вони активно цікавилися емоціями інших дітей, ставили запитання «Чому ти плачеш?», «Тобі весело?» та подібні, співчували та намагались допомагати дітям у яких щось не виходило зробити, відповідали своїй гендерній поведінці та робили зауваження тим хто не виконував свою гендерну роль, прагнули грати разом з іншими дітьми разом, вели себе спокійно та чемно.

Алина М., Костянтин П., Христина Р., Кирило В., Альбіна Р., Олександр Б., Поліна Н., Максим Ш., Наталя О., Артур Г. (експериментальна група), Олексій Н., Андрій Ф., Діана Л., Данієль Р., Ольга Ж., Гліб К., Кіра П., Вікторія Н., Кароліна Н., Борис С., Ярослав К., Марина Л., Марк П., Тарас С., Інна Л. (контрольна група) показали середній рівень гендерної вихованості. При цьому вони майже не цікавилися особливостями поведінки протилежної статі, за підказки дорослого реагували на емоції оточуючих, із сумнівами, але відповідали на запитання про представників протилежної статі. Діти намагались налагодити контакт один з одним, але це не завжди вдавалося

зробити самостійно, показали знання про соціальні норми поведінки, але іноді їх порушували, забували виражати толерантність.

Каріна С., Савелій Р., Дмитро Б., Катерина Н., Веніамін К., Ігор Х., Євгенія Б., Поліна Т., Максим Л., Максим М., Дар'я М., Роман Ф. (експериментальна група), Марта С., Максим М., Назар С., Олег Т., Єгор С. (контрольна група) показали низький рівень гендерної вихованості. Під час дослідження вони не орієнтувалися в особливостях поведінки своєї та протилежної статі, тільки за вказівкою дорослого помічали емоції дітей та дорослих і реагували на них, плуталися коли визначали гендерні ролі, не змогли оцінити свої дії під час різноманітних ситуацій, байдуже ставилися до запропонованих ігор, заходів та оточуючих дітей, не звертали на них увагу.

Отже, під час психолого-педагогічного спостереження за групами дітей нами було помічено переважно середній рівень гендерної вихованості (ЕГ: дівчатка 42%, хлопчики 38%; КГ: дівчатка 63%, хлопчики 57%), більшість дошкільників не завжди виявляли інтерес до представників іншої статі, помічали емоційний стан оточуючих, лише за підказки дорослого реагували на нього. Старші дошкільники мали сформовані уявлення про себе як представника статі та про особливості іншої статі, але знання нестійкі. Діти під час взаємодії ще надають перевагу однолітками своєї статі. Також є вихованці, які виявляли високий рівень гендерної вихованості (ЕГ: дівчатка 16%, хлопчики 8%; КГ: дівчатка 27%, хлопчики 14%) та низький (ЕГ: дівчатка 42%, хлопчики 54%; КГ: дівчатка 10%, хлопчики 29%) рівень, особливо серед хлопчиків експериментальної групи.

За результатами анкетування батьків з'ясовано, що дітям, у своїй більшості, властива комунікабельність стосовно однолітків та дорослих, але вони ще не завжди приймають соціальні норми і правила поведінки, або дотримуються їх частково, не завжди толерантні. Під час анкетування батьків ми також з'ясували, що дорослі схильні «прикрашати» дійсність та надавати дошкільникам характеристики, які їм не властиві.

Аналізуючи результати діагностичної методики Т. Пухової «Шість ляльок», ми дійшли висновку що діти (їх більшість) у проявах своєї поведінки засвідчують середній рівень гендерної вихованості, а саме, під час ігор їх іграшки, якими вони діяли, більше спілкувалися з представниками своєї статі, реагували на емоційний стан представників протилежної статі за підказки дорослого, вихованці демонстрували елементарні уявлення про представників своєї та протилежної статі, але виражалося з деякими сумнівами. Звичайно були дошкільники, які виявили вищий рівень знань, активно виявляли інтерес до емоційного стану іграшок, виявляли емпатію, співчуття, якісно програвали свою гендерну роль та гендерну роль представника іншої статі, виявляли повагу. Діти із низьким рівнем гендерної вихованості мали помилкові уявлення про гендерні ролі чоловічої та жіночої статі, відрізнялися байдужим ставленням до ситуації в грі.

Отже, підсумовуючи результати отримані в обох групах старших дошкільників можна сказати, що діти в своїй більшості мають середній рівень гендерної вихованості. Отримані дані дають підстави для перевірки на формувальному етапі експерименту педагогічних умов гендерного виховання дітей засобом творчих ігор.

2.2. Перевірка педагогічних умов гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом творчих ігор

На формувальному етапі дослідження, спираючись на результати констатувального експерименту, було розроблено тритижневу програму підготовки та проведення творчих ігор з метою формування у дітей всіх аспектів гендерної вихованості.

Під час упровадження системи творчих ігор нашим завданням було:

- спонукати дітей до виконання гендерної ролі, яка відповідає їхньому рівню гендерної вихованості;

- стимулювати дошкільників до ігор, які могли якомога краще розкрити гендерні особливості тієї чи іншої статі;

- шляхом опосередкованого керівництва грою, стимулювати вихованців до активного вираження своєї гендерної позиції, та акцентувати увагу на гендерних проявах поведінки представника протилежної статі.

Особливістю цієї системи роботи є те що, на першому тижні роботи ми активно розвивали гендерні особливості поведінки дівчаток, на другому тижні хлопчиків, а на третьому гендерні особливості взаємостосунків між представниками різних статей.

На першому тижні з 17.02.2020 р. по 21.02.2020 р. тематика ігор спиралась на виявлення та посилення гендерних проявів дівчаток. Кожен день дітям із застосуванням опосередкованих прийомів керівництва грою, пропонувалася нова творча гра, а саме:

Понеділок: Сюжетно- рольова гра «Салон краси» (Додаток І).

Мета: розвивати самостійність та ініціативу у дітей дошкільного віку в процесі сюжетно-рольової гри «Салон краси»; формувати уміння грати за власним задумом відповідати своїй гендерні ролі; закріплювати і розширювати знання про роботу майстрів салону краси; розвивати інтерес до сюжетно-рольових ігор; вчити з допомогою вихователя створювати ігрову обстановку, налагоджувати взаємодію між статями та тими, хто обирає певні ролі; продовжувати розвивати рольове мовлення; розширювати та активізувати словник дітей словами: майстер, клієнт, манікюр, макіяж тощо; спонукати дошкільників самостійно розподіляти гендерні ролі; реалізовувати в грі правила культури поведінки, доброзичливості; удосконалювати навички ігрової діяльності та між статевої взаємодії.

Заохочення до гри. Ми використали такі спонукальні опосередковані прийоми залучення дітей до гри: внесення нових іграшок та атрибутів на тему перукарні, перегляд різноманітних модних журналів, обговорення зачісок, макіяжу, бесіда про відвідування салону краси.

Підготовка до гри. Сюжет гри спирався передовсім на правильно оформлене просторово-ігрове середовище. Його наповнення: фойє (диван, журнальний столик, журнали, каталоги); робоче місце адміністратора (стіл, стілець, блокнот, ручка, телефон, чайний сервіз, каса, гроші); робоче місце перукаря (набір інструментів, стілець, стіл з дзеркалом, манишка, фартух, косметичні засоби); робоче місце майстра з манікюру (набір інструментів і косметичні засоби, рушник, стіл, стільці); візажист (стіл, стільці, дзеркало, набори для нанесення макіяжу); (стелаж з одягом, ширма); водій-кур'єр (стелаж з товаром, машина, коробки – 2шт, телефон); кореспондент (фотоапарат).

Хід гри. На початку гри діти самостійно розподіляли ролі, обговорювали сюжет, обирали необхідні іграшки та атрибути, які використовуватимуть, згідно з роллю, домовлялися про правила гри. Дітям, які не змогли обрати собі роль, ми допомагали. При цьому для себе обирали вільну роль для опосередкованого керівництва ігровими діями вихованців, наприклад, відвідувача салону краси.

Ролі: майстер манікюру, клієнти, стиліст, візажист, адміністратор, водій.

Протягом гри було помітно, що діти спочатку вели себе трішки скуто, але швидко розслабилися коли приміряли на себе форму салону, та почали обігрувати сюжети без втручання вихователя. Діти робили компліменти один одному з приводу зачіски, стилю, зовнішнього вигляду. Хлопчики відповідали за поставку продукції до салону, та були відвідувачами. Клієнти салону із задоволенням ставили оцінки за послуги, за допомогою монеток. Після закінчення гри діти з захватом обговорювали, що їм сподобалось, а що ні, коментували поведінку окремих дітей, як добре вони відіграли свою роль.

Підсумок. Під час гри діти відповідально відігравали обрані ролі, активно використовували всі атрибути та з захватом сприймали ідеї які пропонував хтось із дітей, втручання вихователя було не потрібне, тема гри дітям добре знайома, їм було достатньо навичок та знань, щоб якісно пограти.

Вівторок. Конструктивно-будівельна гра «Спальня кімната для ляльок» (Додаток К).

Мета: закріпити у дітей знання основних груп меблів та їх призначення; розвивати самостійність, ініціативність, творчі здібності, чуття смаку у підготовці інтер'єру кімнати для ляльки; виховувати повагу до смаків представників різних статей.

Заохочення до гри. внесення в ігрову зону нових модульних блоків кімнати для ляльки та наповнення до них, бесіда про дизайн та інтер'єр кімнати для дівчаток, ознайомлення з новими меблями та декораціями.

Підготовка до гри. Вихователь пропонує дітям об'єднатися у тричотири групи по 5-6 осіб та дає необхідні для будівництва кімнати для ляльки (цеглини, віконця, квадрати, кубики, арки, тощо). Діти самі обирали необхідний матеріали, самі розподіляти ролі (хто що будуватиме) і встановлювали правила.

Хід гри. Дитина - лідер пропонує кожному побудувати одну з кімнат для ляльок (спальню, вітальню, кухню) та прикрасити її за своїм смаком, обов'язково звертаємо увагу дітей на те, що у кожного смак різний, комусь подобається одне, комусь інше, потрібно поважати один одного и враховувати смаки оточуючих.

Підсумок гри. Діти під час гри ділилися між собою матеріалами, виявляли толерантність не залежно від статі, знаходили компроміси у мікрогрупах та вправно договорювалися. Хлопчики більше уваги приділяли міцності конструкції, її практичності, дівчатка ж більше уваги надавали прикрашанню кімнати та творенню затишку у кімнаті. Яку саме кімнату будувати частіше вирішували хлопчики.

Середа. Гра-драматизація «Червона шапочка» (Додаток Л).

Мета: Розвивати уяву, креативність, вміння розподіляти гендерні ролі і діяти відповідно до обраної. Виховувати чуйність, хазяйновитість, доброзичливість, бажання допомагати іншим.

Заохочення до гри. Ми пригадали з дітьми добре знайому казку «Червона шапочка», розглянули та обговорили з ймовірні костюми героїв цієї казки та запитали чи хочуть діти пограти в цю казку.

Підготовка до гри. На початку гри діти самостійно розподіляли ролі, пригадали сюжет казки та особливості персонажів, обирали необхідні костюми та атрибути, які будуть використовувати, згідно з роллю, домовлялися про правила гри. Дітям, які не змогли обрати собі роль, ми допомагали. При цьому для себе обирали вільну роль для опосередкованого керівництва ігровими діями вихованців автора казки, який не втручався в сюжет але іноді підказував слова.

Хід гри. Діти відтворюють сюжет казки, ми опосередкованими прийомами звертали увагу дітей на особливості гендерної поведінки персонажів жіночої статі, як піклуються мама і бабуся про червону шапочку і як дівчинка допомагає їм, яка вона добра і ввічлива. Також необхідно звертали увагу дітей на особливості поведінки лісорубів, працьовитих, дужих чоловіків, які завжди готові прийти на допомогу.

Підсумок гри. Старші дошкільники із задоволенням програвали свої ролі, враховуючи особливості гендерної поведінки. Дівчата були ніжними та турботливими, хлопчики в цей ж час мужніми захисниками. Деяким дітям було важко зорієнтуватися в сюжеті казки, але інші одразу намагалися допомогти. Серед дівчаток була конкуренція на початку гри за головну роль «Червоної Шапочки», але колективно вони змогли вирішити конфлікт та домовились наступного разу обрати іншу «Червону Шапочку».

Четвер. Гра з елементами праці «У бабусі на городі» (Додаток М).

Мета: формувати уявлення дітей про особливості екологічно-доцільної трудової діяльності представників різної статі у весняну пору року, роль жінки у догляді за городом та роль чоловіка; учити дітей емоційно сприймати результати людської праці; збагачувати знання про трудові дії та процеси, якими займаються навесні; уточнити поняття про різні види рослин та місце їх

зростання (вироснування); виховувати почуття поваги до праці, свідоме позитивне ставлення до весняної пори.

Заохочення до гри. Бесіда про працю на городі та її необхідність, розглядання знарядь для праці на городі.

Підготовка до гри. Діти самостійно обирають ролі для роботи на городі на підвіконні, розподіляють обв'язки, домовляються про правила. Дівчата відповідали за чистоту та акуратність, хлопчики виконували ту частину роботи де потрібна сила або ремонт.

Хід гри. Діти самостійно підготували столи для роботи з рослинами, розподілили інструменти, дитина – лідер висунула свою кандидатуру на роль інспектора безпеки, діти підтримали, тому надалі він слідкував, щоб діти використовували знаряддя за призначенням та не нашкодили один одному. Діти самостійно обирали, що висаджувати. Дівчата просили хлопців додати землі та додати води, а самі робили лунки та висаджували рослини.

Підсумок гри. Діти швидко включилися до гри, добре вправлялися з інструментами. Під час гри лідер групи прийняв на себе відповідальність за безпеку дітей. Дівчатка проявили себе як господині, підтримували робоче місце у чистоті та порядку, хлопчики, в свою чергу, із задоволенням допомагали дівчаткам та виконували їх доручення.

П'ятниця: Гра-фантазування «Подорож до дівчачої країни» (Додаток Н).

Мета: закріпити набуті дітьми за тиждень знання про особливості гендерної ролі жінки; розвивати вміння виражати емоції, почуття, особисте ставлення до тих чи інших ситуацій, вміння програвати свою гендерну роль; виховувати поважне ставлення до представників обох статей.

Заохочення до гри. Разом з дітьми пригадували минулі ігри, дивилися фотографії та відео, вели бесіду про зміст цих ігор.

Підготовка до гри. Провели бесіду про особливості поведінки жінки в різних ситуаціях, роль чоловіка в цих ситуаціях. Розглянули сюжетні картинки з різними життєвими ситуаціями.

Хід гри. Ми запропонували дітям можливі ситуації, де яскраво виражається жіноча гендерна роль. Діти фантазували та обігравали низку життєвих ситуацій.

Ймовірні ситуації для обігравання:

- Жінка зустрічає чоловіка з роботи;
- Зустріч подружок у салоні краси;
- Придбали квартиру, потрібно її прикрасити;
- Ситуації вигадані самими дітьми.

Підсумок гри. Дівчата активно інсценували як окремі елементи, так і повну ситуацію, хлопці в цей час, коментували, уважно слухали та висловлювали власну позицію з приводу тієї чи іншої ситуації. Більшість сюжетів діти пропонували самостійно, іноді обурювались коли рішення певного сюжету не збігалося із думкою партнера по інсценізації, але швидко знаходили взаєморозуміння.

Під час проведення ігор дівчатка та хлопчики із захопленням відтворювали власні знання через гру, за допомоги будівельних матеріалів відтворили ситуації під час ремонту, показували власне сприймання ролі матері в сім'ї, особливості поведінки бабусі та її вплив на сім'ю, а під час фінальної гри-фантазії закріпили власну гендерну поведінку. Батьки вихованців відмічали, що діти вдома почали більше цікавитися поведінкою дорослих своєї та протилежної статі.

На другому тижні з 24.02.2020 р. по 28.02.2020 р. тематика ігор спиралась на виявлення та посилення гендерних проявів хлопчиків, кожен день дітям пропонувалася нова творча гра, а саме:

Понеділок: Сюжетно- рольова гра «Рятувальники» (Додаток О).

Мета: формування у дітей цілісного уявлення про пожежної безпеки. Створювати умови та заохочувати соціальну творчість, формувати вміння розподілятися на підгрупи у відповідності з ігровим сюжетом та гендерними ролями і по закінченні заданого ігрової дії знову об'єднуватися в єдиний колектив. Розширювати уявлення дітей про гуманну спрямованість роботи

пожежних, її потреби, мобільність у надзвичайних ситуаціях, роль чоловіка та жінки в екстрених ситуаціях. Формувати у дітей поняття «пожежна безпека», закріплювати знання про причини виникнення пожежі. Поглибити уявлення про первинні засобах пожежогасіння. Розвивати мовлення дітей. Виховувати у дітей почуття відповідальності за свої дії, сміливість, творчість, повагу до професії пожежників та до представників різних статей.

Заохочення до гри. Перегляд та обговорення мультфільму про пожежників «Професія пожежник – вчимо професії для дітей українською мовою», розгляд костюмів пожежних та інших атрибутів.

Підготовка до гри. Пригадали разом з дітьми особливості роботи пожежника, підготували місце для гри, а саме розташували атрибути, одягнули костюми.

Хід гри. Діти самостійно розподілили ролі між собою, обговорили правила гри та локації для обіграння, а саме: де розташована пожежна частина, де сидить диспетчер, де буде пожежа та як її правильно ліквідувати. Під час гри діти грали роль диспетчера, а саме, подали сигнал про пожежну небезпеку та спрямували команду рятувальників у правильному напрямку. Під звуки сирени, пожежники дісталися до місця загоряння. На шляху до ліквідації вогню діти зіткнулись із перешкодами, але вправно перестрибнули через завали каменів (стрибки через кубики), пройшли через тунель, та по канату. Командир пожежної команди зробив виклик медиків. «Пожежники» на ношах виносять з будинку потерпілих. Медики надають першу допомогу. Пожежні повертаються на місце події, розмотують пожежний рукав і ліквідують вогонь. Після, командир передає диспетчеру, що вогонь загасили, і команда повертається на базу. (Діти сідають в машину). Командир хвалить свою команду. Начальник пожежного відділу присвячує учасників гри до лав юних пожежників та вручає емблеми.

Підсумок гри. Діти без проблем розподілили ролі між собою, з задоволенням їх програвали та були повністю занурені у події своєї гри. Перешкоди та ігрове середовище діти, в основному, організували самі, ми

лише трішки їм підказали про зручність розташування тих чи інших атрибутів. Хлопчики проявили себе мужніми захисниками, рятувальниками, дівчатка показали себе відповідальними диспетчерами та медиками.

Вівторок: Конструктивно-будівельна гра «Відділ поліції» (Додаток П).

Мета: вчити дітей виконувати більш складніші конструкції, конструювати складні перекриття, прикрашати побудову, закріплювати вміння працювати в різностатевому колективі, прислухатися до порад інших, розвивати естетичний смак, творчість, уяву.

Заохочення до гри: Перегляд та обговорення мультфільму «Мультфільми про поліцейські машини та відділок поліції» розгляд ілюстрацій відділків поліції, новий набір ЛЕГО «Поліцейський відділок».

Підготовка до гри. Діти пригадують особливості відділку поліції, особливості роботи поліцейського. Розпаковують та готуються до конструювання. Діляться на різностатеві пари та починають збирати відділок поліції за схемами. Вихователь пояснює хлопчикам, що слід допомагати дівчаткам, якщо в них не вистачає сили з'єднати деталі.

Хід гри: Дитина-лідер розповідає план дій при побудові конструкції, за допомогою яких деталей можна побудувати міцну основу.

Якщо виникали труднощі, ми допомагали їх долати, підказували, стимулювали хлопчиків допомагати дівчаткам, якщо в них не вистачало сили з'єднати деталі. Наприкінці гри діти разом із вихователем прикрашали будову, оцінювали кращу роботу та обігравали відділ поліції за допомогою спеціальних маленьких іграшок.

Підсумок гри. Під час гри діти були дуже зосереджені на побудові поліцейського відділку, однак не забували допомагати один одному. Дівчатка старалися виконувати роботу акуратно, хлопчики, хоч і не вирізнялись акуратністю, але дуже уважно слідкували за схемою та засмучувалися коли не з'являлись розбіжності. В таких ситуаціях дівчатка швидко помічали зміну настрою хлопчиків та одразу намагалися їх підтримати. Під час обігравання вже готового відділку поліції, хлопчики відповідали своїй гендерній ролі

захисника, а дівчатка, в свою чергу, уважно сліdkували за особливостями гендерної поведінки хлопчиків.

Середа: Гра-драматизація «Коза - Дереза» (Додаток Р).

Мета: розвивати увагу, мислення дітей, мовлення; формувати вміння оцінювати моральні якості персонажів, позицію захисту чоловічої статі, усвідомлення того, що добро завжди перемагає зло; виховувати дружбу, товариськість, взаємодопомогу, взаємо ввічливість між статтями; вчити дітей називати знайомі казки, впізнавати героїв, обігравати героїв казки, відповідно до статі персонажів, імітувати рухи тварин.

Заохочення до гри. Читання казки «Коза дереза», бесіда за змістом твору, про характери персонажів, особливості поведінки, розгляд та обговорення костюмів з казки.

Підготовка до гри. Пригадування сюжету казки, облаштування місця для гри-драматизації, підбір костюмів та масок.

Хід гри. Діти самостійно розподіляли ролі згідно із статтю, пригадували слова свого персонажа, допомагали тим, у кого виникали труднощі. Вихователь обирає роль автора задля можливості опосередковано керувати грою. Старші дошкільними відповідально програвали свої ролі за сюжетом казки, вихователь у ролі автора іноді підказував слова дітям.

Підсумок гри. Під час гри діти уважно та відповідально програвали свої ролі та робили зауваження коли хтось помилявся, підказували як той має вчинити. Хлопчики засвоїли для себе роль мужнього захисника дому, тоді як дівчатка уважно сліdkували за гендерними проявами персонажів казки.

Четвер: Гра з елементами праці «Станція СТО» (Додаток С).

Мета: розширювати уявлення дітей про трудові дії на СТО, особливості «чоловічої» професії, її складність. Розвивати увагу, уяву, креативність, розуміння розподілу гендерних ролей. Виховувати повагу до праці, стриманість.

Заохочення до гри. Розгляд і обговорення з дітьми нових машин, необхідності їх ремонту та технічного огляду, різноманітних способів їх

ремонтів; розглядання різноманітних атрибутів для ремонту. Пригадування з дітьми особливостей професій автослюсаря та механіка.

Підготовка до гри. Розучування віршованого тексту до гри, вивчення лічилки для визначення ведучого. Бесіда на тему особливостей роботи на СТО, про професію автослюсаря та механіка.

Хід гри. Діти беруться за руки і стають в коло. У центр кола виходить дитина, яку обрали самі дошкільнята за допомогою лічилки. Всі йдуть по колу і промовляють:

Що ти робиш – не знаємо,

Подивимося і вгадаємо.

Дитина імітує трудові дії не тільки рухами, а й (по можливості) передаючи звуками, також використовуючи атрибути. Наприклад, чистить пілососом підлогу, забиває цвях, пиляє, їде на машині, стирає, несе відро з водою, протирає дзеркало, рубає дрова, тощо.

Діти вгадують дії, та пояснюють для чого необхідна та чи інша дія.

Вихователь наголошує, що робота з машиною потребує багато сил та вправності.

Підсумок гри. Діти із задоволенням імітували трудові дії, постійно вигадували нові, оригінальні дії, які було складно відгадати. У своїй більшості дівчата імітували дії направлені на організацію порядку та акуратності, миття машин чи їх фарбування, тоді як хлопчики активно пропонували дії направлені на використання грубої чоловічої сили, ремонтування машин, та імітували їзду на машині, перевіряючи її готовність до повернення замовнику. І хлопчики, і дівчатка активно слідкували за діями один одного і старанно намагалися відгадати. Після закінчення гри ще довго і активно обговорювали необхідність тих чи інших дій.

П'ятниця: Гра-фантазування «Подорож до країни хлопчиків» (Додаток Т).

Мета: закріпити набуті за тиждень знання про особливості гендерної ролі чоловіка; розвивати вміння дітей виражати емоції, почуття, особисте

ставлення до тих чи інших ситуацій, вміння відігравати свою гендерну роль; виховувати поважне ставлення до представників обох статей.

Заохочення до гри. Вихователь разом із дітьми пригадує минулі ігри, розглядають фотографії та відео, ведуть бесіду про зміст цих ігор.

Підготовка до гри. Провели бесіду про особливості поведінки чоловіка в різних життєвих ситуаціях, роль жінки в цих ситуаціях. Розглянули сюжетні картинки з різними життєвими ситуаціями.

Хід гри. Ми запропонували дітям можливі ситуації, де яскраво виражається чоловіча гендерна роль. Діти фантазували і обігравали низку ситуацій.

Ймовірні ситуації для обігравання:

- Жінка зустрічає чоловіка з роботи;
- Зустріч подружок у салоні краси;
- Придбали квартиру, потрібно її прикрасити;
- Ситуації вигадані самими дітьми.

Підсумок гри. Хлопчики активно інсценували як окремі елементи так і повну ситуацію, дівчатка в цей час, коментували, уважно слухали та висловлювали власну позицію з приводу тієї чи іншої ситуації. Більшість сюжетів діти пропонували самостійно, іноді обурювались коли рішення певного сюжету не співпадало з партнером по інсценізації, але швидко знаходили взаєморозуміння.

Під час проведення ігор хлопчики відтворювали власні знання засобами гри, збудували відділ поліції та обіграли ролі поліцейських та злочинців, показали власне сприймання ролі батька у сім'ї, відтворили особливості роботи з машинами, а під час фінальної гри-фантазії закріпили власну гендерну поведінку. Батьки розповідали про те як хлопчики почали вдома більше піклуватися про маму, а дівчата стали більше довіряти своїм татам.

На третьому тижні з 02.03.2020 р. по 06.03.2020 р. тематика ігор була зорієнтована на детальне дослідження гендерних особливостей

взаємовідносин між представниками різних статей. Кожен день дітям пропонувалася інша творча гра, а саме:

Понеділок: Сюжетно-рольова гра «Сім'я» (Додаток У).

Мета: збагачувати ігровий досвід дітей, розширювати сюжет гри, підводити дітей до створення власних ігрових задумів; спонукати дітей творчо відтворювати в іграх побут сім'ї, відігравати гендерні ролі; вчити дітей готувати оточення для гри, підбирати предмети-заступники та атрибути; формувати позитивні взаємини між дітьми; збагачувати враження дітей; уточнити їхні знання про працю дорослих у дитячому садку; викликати бажання обіграти ролі, виявляти турботу про вихованців дитячого садка; розкривати в ігрових діях значення праці дорослих для добробуту дітей; розширювати у дітей уявлення про працю працівників перукарні; формування вміння застосовувати в грі отримані раніше знання про навколишнє життя, особливості поведінки тієї чи іншої статі; розвивати здатність спільно розгортати гру, погоджуючи власний ігровий задум з задумами однолітків, незалежно від їх статі; формувати вміння творчо розвивати сюжет гри; продовжувати ознайомлювати з правилами поведінки в громадських місцях; розвивати у дітей вміння самостійно розвивати сюжет гри; сприяти самостійному створенню і реалізації ігрових задумів; вчити виконувати ігрові дії відповідно з загальним ігровим задумом та гендерним ролям; закріплювати вміння самостійно підбирати і правильно користуватися атрибутами гри відповідно статі та ситуації.

Заохочення до гри. Бесіда з дітьми на тему: «7 - я моя сім'я», перегляд фотографій дітей вдома в побуті, зі своєю сім'єю.

Підготовка до гри. Діти самостійно готують групу до гри, розташовують атрибути та іграшки, обговорюють правила та можливі ролі.

Хід гри. Дітьми пропонується гра, старші дошкільники самостійно розподіляють ролі відповідно до статі. Діти відіграють різноманітні ситуації в сім'ї, самі їх пропонують. Вихователь опосередковано звертає увагу дітей на деякі гендерні прояви поведінки тієї чи іншої дитини.

На початку гри діти запропонували сюжет з Днем народження однієї з дітей в сім'ї, старанно підготували та обіграли свято, зводили дітей до дитячого садочку та школи, батьки відвідали роботу, забрали дітей та відгравали побут вдома, святкову вечерю, ситуації на кухні, вирішення домашніх завдань старших дітей, ігри молодших із дітей, підготовку батьків до завтрашнього дня на роботі.

Підсумок гри. Діти із захватом почали гру та довели її до кінця, вирішували самостійно який сюжет буде далі. При цьому поважали думки один одного і знаходили компроміси. Гра була емоційно забарвлена. Хлопчики показали себе як турботливі татусі, які виконували «чоловічу» роботу по дому та допомагали своїм жінкам. Дівчатка, в свою чергу, показали себе турботливими матерями, які багато часу приділяли дітям, та дому. Ролі дітей теж відігравалися згідно статі.

Вівторок: Конструктивно-будівельна гра «Будинок мрії» (Додаток Ф).

Мета: закріпити знання дітей про гендерні ролі чоловіка та жінки вдома; розвивати ініціативність, творчі здібності, уяву, пам'ять, мислення, окомір; виховувати бережливе ставлення до меблів, повагу до представників протилежної статі.

Заохочення до гри. Вихователь пропонує дітям оглянути всі меблі, які є в дитячому садочку. Відтак розповідає, з яких матеріалів вони виготовлені та про їх призначення. Чи можемо ми такі меблі поставити в будиночок нашої мрії?

Підготовка до гри. Діти самостійно обирають матеріали для конструювання та готують столи до роботи, обирають собі ілюстрацію для зразка, яка їм найбільше сподобалася.

Хід гри. Діти будують із обраного конструктора будівлю та облаштовують її за допомогою іграшкових меблів та селять туди ляльок. Пояснюють для чого потрібні ті чи інші меблі, чому вони їх так розмістили, і чому вони поселили ляльку в ту чи іншу кімнату. Надалі вихователь спонукає дітей до обігравання сюжетів у цьому будинку за допомогою ляльок.

Підсумок гри. І хлопчики, і дівчатка, брали активну участь у конструюванні. Хлопчики більше уваги звертали на надійність споруди та її практичність, дівчатка ж надавали перевагу акуратності, затишку, декоруванню. Команди із хлопчиків і дівчаток були дуже вдалимими, діти самостійно розподіляли завдання між собою і в них вийшли гарні та міцні будиночки.

Середа: Гра-драматизація за казкою В. Сутеева «Під грибом» (Додаток X).

Мета: створити сприятливі умови для прояву творчої активності у дітей засобом театралізованої діяльності; формувати у дошкільнят інтерес до гри-драматизації, вміння програвати свою гендерну роль; виховувати доброзичливість, бажання допомагати один одному незалежно від статі; вчити дітей обігравати сюжет знайомої казки; активізувати мовленнєву діяльність; формувати вміння імпровізувати під музику; спонукати емоційно сприймати казку та відповідати на емоції інших персонажів; розвивати образне мислення, акторські здібності; розвивати мімічну активність; спонукати до активного спілкування, вміння будувати діалог між статтями; сприяти розвитку наслідувальною навичкам звичкам тварин, їх рухам, голосу.

Заохочення до гри. Читання казки В. Сутеева «Під грибом», обговорення сюжету. Розгляд атрибутів до гри.

Підготовка до гри. Читання казки В. Сутеева «Під грибом». Діти пропонують зобразити героїв казки, та пограти. Діти самостійно розподіляють ролі відповідно до статі та готують сцену для інсценізації, вихователь обговорює з дітьми характери та дії персонажів, особливості їх поведінки.

Хід гри. Вихователь у ролі автора допомагає дітям, підказує слова. Діти відповідно до сюжету казки та розподілених ролей, грають, передаючи специфічні рухи персонажів, звуки, та особливості характерів.

Підсумок гри. Під час інсценізації діти із захватом сприймали свою роль, активно слідували, щоб інші дошкільнята не порушували правила і правильно грали свою роль, слідували за сюжетом казки. І хлопчики, і

дівчатка уважно сліdkували за гендерними проявами персонажів різної статі та відмічали їх особливості.

Четвер: Гра з елементами праці «Генеральне прибирання» (Додаток Ц).

Мета: розширювати уявлення дітей про трудові дії під час генерального прибирання, особливості спільних дій представників різних статей; розвивати увагу, уяву, креативність, розуміння розподілу гендерних ролей; виховувати повагу до праці, стриманість.

Заохочення до гри. Розгляд і обговорення з дітьми знарядь для прибирання, необхідності прибирання та різних способів прибирання, розглядання картинок чистої та брудної кімнати.

Підготовка до гри. Пригадування віршованого тексту до гри, лічилки для вибору ведучого. Бесіда на тему особливостей генерального прибирання, ролі чистоти в нашому житті, і чому ми має гарно прибирати.

Хід гри. Вихователь і діти беруться за руки і стають у коло. У центр кола виходить дитина.

Всі йдуть по колу і промовляють:

Що ти робиш – не знаємо,

Подивимося і вгадаємо.

Дитина імітує трудові дії не тільки рухами, а й (по можливості) передаючи звуками.

Наприклад, чистить пилососом підлогу, миє дзеркало, миє посуд, протирає пил, пере одяг, і т. д.

Діти вгадують дії, та пояснюють для чого необхідна та чи інша дія.

Вихователь наголошує, що генеральне прибирання хоч і складне, але дуже важливе для нашого здоров'я.

Підсумок гри. Діти із задоволенням виконували трудові дії, використовували атрибути та пояснювали навіщо потрібна та чи інша дія. Під час гри дівчата показали свою охайність та хазяйновитість, а хлопчики своє бажання допомогти. Це виражалось у формулюванні фрази про свою дію: «Я

допомагаю витирати пил», тоді як дівчата говорили: «Я мию посуд». І хлопчики, і дівчатка уважно слідкували за гендерними особливостями поведінки один одного.

П'ятниця: Гра-фантазування «Подорож до дружньої країни» (Додаток Ч).

Мета: закріпити набуті за тиждень знання про особливості гендерної взаємодії представників різних статей. Розвивати вміння дітей виражати емоції, почуття, особисте ставлення до тих чи інших ситуацій, вміння грати свою гендерну роль та адекватно взаємодіяти із представниками протилежної та своєї статі; виховувати поважне ставлення до представників обох статей.

Заохочення до гри. Вихователь разом із дітьми пригадує минулі ігри, дивляться фотографії та відео, ведуть бесіду про зміст цих ігор.

Підготовка до гри. Провели бесіду про особливості поведінки жінки і чоловіка разом в різних життєвих ситуаціях. Розглянули сюжетні картинки із різними життєвими ситуаціями.

Хід гри. Дітям пропонувалися можливі ситуації, де яскраво виражається взаємодія між статтями:

- Сім'я на прогулянці у парку;
- Сім'я разом відвідує спортивну залу;
- Компанія друзів збирається на прогулянку до кінотеатру;
- Ситуації вигадані самими дітьми.

Діти активно інсценували різноманітні ситуації, згодом їх обговорювали, уважно слухали та висловлювали власну позицію з приводу тієї чи іншої ситуації.

Підсумок гри. Діти активно інсценували як окремі елементи, так і повну ситуацію. Всі дошкільнята коментували, уважно слухали та висловлювали власну позицію з приводу тієї чи іншої ситуації. Більшість сюжетів діти пропонували самостійно, іноді обурювались коли рішення певного сюжету не збігалося із баченням партнера по інсценізації, але швидко знаходили взаєморозуміння.

Під час проведення тижня присвяченого сім'ї, вивченню взаємозв'язків між різними статями, діти із задоволенням брали участь у всіх заходах. Протягом фінальної гри дівчатка проявили себе ніжними та турботливими, тоді як хлопчики – мужніми та сильними. І хлопчики, і дівчатка активно цікавилися позицією протилежної статі. Батьки відмічають, що діти стали більш впевненими, стійко відстоюють свою гендерну позицію, вільно керують власною поведінкою.

Отже, за час проведення творчих ігор особливих складнощів не виникало, окрім малого словникового запасу дітей, що створювало труднощі у процесі спілкування у процесі гри. Загалом дошкільники із задоволенням грали, доводили гру до кінця, за потреби розширювали сюжет гри за допомогою введення нових персонажів.

Протягом експерименту діти із захватом сприймали будь які пропозиції стосовно сюжету гри та прислухались до будь-яких наших порад. Під час ігор серед дітей експериментальної групи визначився лідер, який слідкував за дотриманням правил гри, що визначалися на її початку та допомагав дітям зробити гру цікавішою.

Діти самостійно обирали ролі згідно зі своєю статтю, діяли відповідно до гендерної ролі стежили за дотриманням правил гри, виявляли інтерес до гендерної позиції своєї та протилежної статі.

2.3. Результати перевірки педагогічних умов гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку в процесі творчих ігор

Після впровадження системи творчих ігор в експериментальній групі була проведена діагностика гендерної вихованості старших дошкільників обох груп за методикою констатувального експерименту.

Результати представлено в таблицях 2.3., 2.4. та рисунках 2.3., 2.4.

Таблиця 2.3.

Результати комплексного дослідження рівнів гендерної вихованості дітей експериментальної групи після впровадження системи творчих ігор

Дівчатка	Рівень вихованості	Хлопчики	Рівень вихованості
1.Каріна С.	4/С	13. Савелій Р.	4,3/С
2.Алина М.	7,3/В	14.Константин П.	7,6/В
3.Христина Р.	7,6/В	15.Кирило В.	5,6/С
4.Альбіна Р.	7,3/В	16.Дмитро Б.	4,6/С
5.Катерина Н.	2,6/Н	17.Веніамін К.	2,6/Н
6.Ірина Л.	8,6/В	18. Ігор Х.	4,6/С
7.Євгенія Б.	4,6/С	19. Олександр Б.	7,3/В
8.Поліна Т.	4,3/С	20. Максим Л.	4,6/С
9.Поліна Н.	6/С	21. Максим Ш.	6/С
10.Вероніка Н.	7,6/В	22. Микита Х.	8,3/В
11.Наталля О.	5,6/С	23. Максим М.	4,3/С
12.Дар'я М.	4,3/С	24. Роман Ф.	5/С
		25. Артур Г.	7,6/В

Результати експериментальної групи після впровадження системи творчих ігор такі: серед дівчаток 41% мають високий рівень, 50% мають середній рівень та 9% мають низький рівень гендерної вихованості; серед хлопчиків 28% мають високий рівень, 57% з середнім рівнем та 15% мають низький рівень гендерної вихованості.

Старші дошкільники під час повторного дослідження більш активно та впевнено співпрацювали з дорослими та однолітками, відповідали на запитання та грали згідно із гендерною роллю, відстоювали свою гендерну позицію. При цьому діти були повністю зосереджені на грі, на взаємостосунках, слідували за своєю поведінкою та поведінкою інших вихованців.

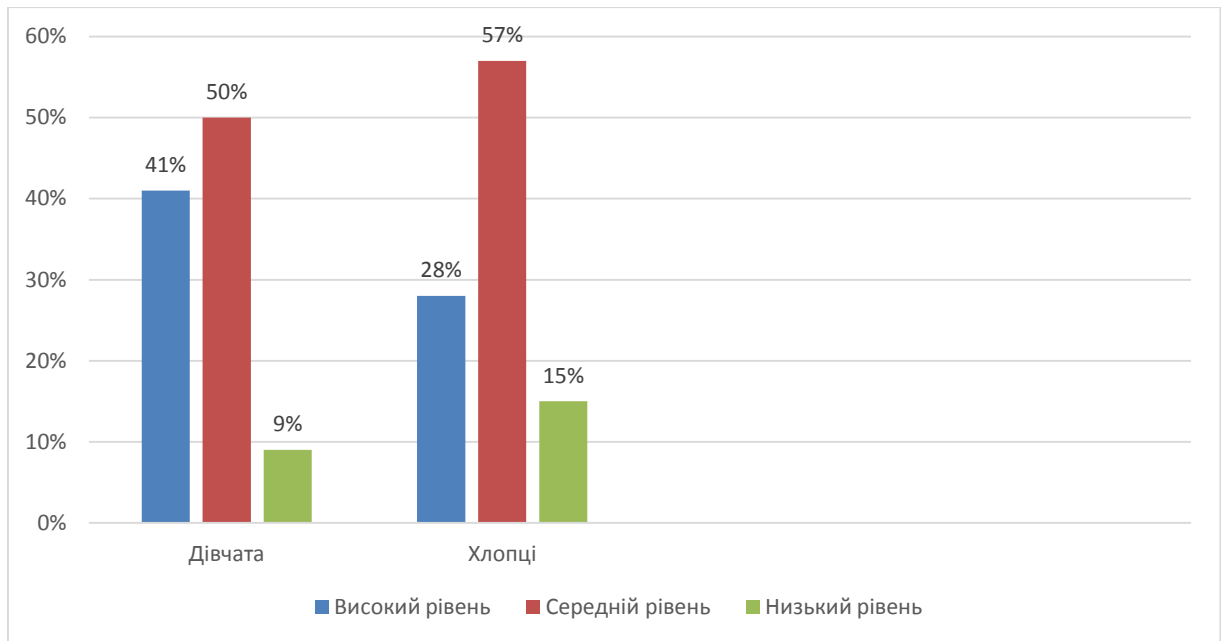


Рисунок 2.3. Результати комплексного дослідження рівнів гендерної вихованості дітей експериментальної групи на контрольному етапі експерименту

Психолого-педагогічне спостереження засвідчило, що дошкільники вели себе невимушено, вільно і були сконцентровані лише на грі. Батьки брали активну участь у дослідженні та із задоволенням відповідали на запитання про зміни у поведінці їхніх дітей після впровадження системи творчих ігор. Вихователі та практичний психолог відмічали у старших дошкільників експериментальної групи підвищення активності й впевненості в ігрових діях. Помітно зросла складність та кількість обіграваних дітьми сюжетів. Більшість із них впевнено та з розумінням могли розповісти про особливості гендерної ролі своєї та протилежної статі.

Таблиця 2.4.

Результати комплексного дослідження рівнів гендерної вихованості дітей контрольної групи на контрольному етапі експерименту

Дівчатка	Рівень вихованості	Хлопчики	Рівень вихованості
1. Єва Б.	7,6/В	12. Олексій Н.	4,6/С

Продовження таблиці 2.4.

2.Інна Л.	4,6/С	13. Андрій Ф.	7/В
3.Діана Л.	5/С	14. Даніель Р.	5,3/С
4.Ольга Ж.	5/С	15. Гліб К.	3/Н
5.Марта С.	2,3/Н	16.Максим М.	3/Н
6.Кіра П.	5,6/С	17. Назар С.	4,3/С
7.Вікторія Н.	5,3/С	18. Захар Б.	5,6/С
8.Кароліна Н.	7/В	19. Юрій К.	7,3/В
9.Діана К.	6/С	20.Борис С.	5,3/С
10.Анна Б.	7,6/В	21. Ярослав К.	5,3/С
11.Марина Л.	5/С	22. Олег Т.	2,6/Н
		23. Єгор С.	4,3/С
		24. Марк П.	7/В
		25. Тарас С.	3/Н

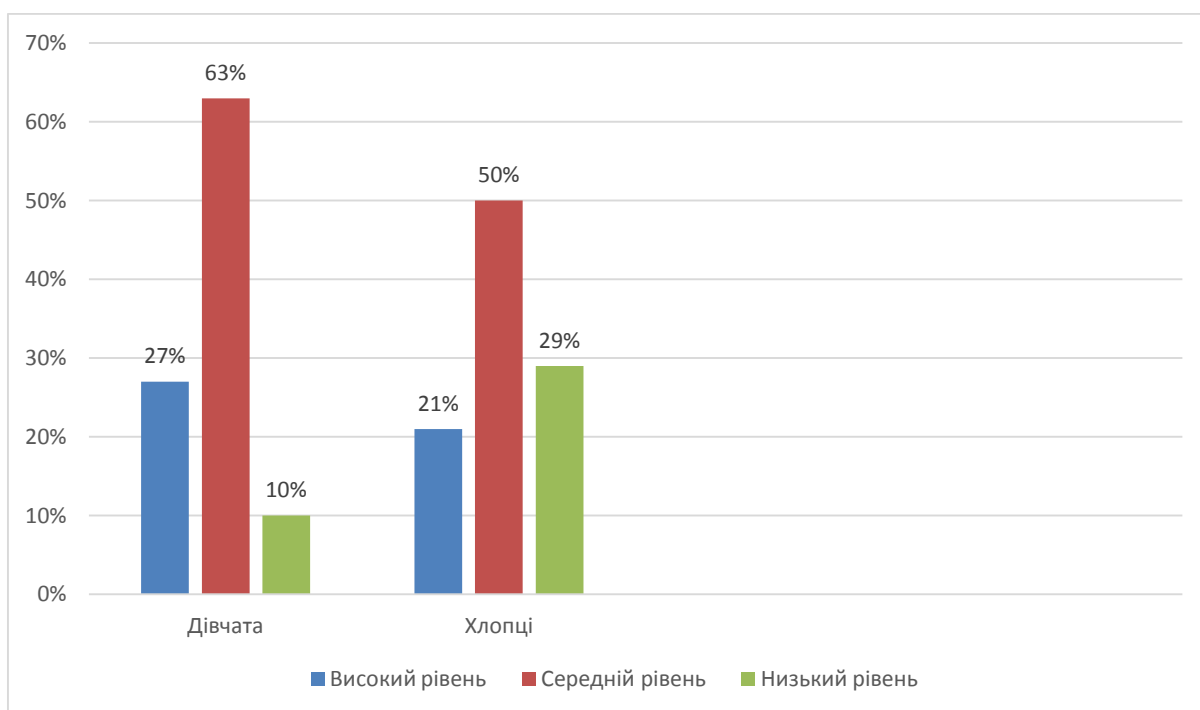


Рисунок 2.4. Результати комплексного дослідження рівнів гендерної вихованості дітей контрольної групи на контрольному етапі експерименту

Аналізуючи результати контрольної групи дітей без впровадження системи творчих ігор серед дівчаток 27% мають високий рівень, 63% мають

середній рівень та 10% мають низький рівень гендерної вихованості; серед хлопчиків 21% мають високий рівень, 50% з середнім рівнем та 29% мають низький рівень гендерної вихованості.

Результати контрольної групи майже не змінилися, тільки серед хлопчиків помітні незначні покращення, але вони зумовлені звичайним освітнім процесом. Загалом поведінка дітей залишилася на рівні, зафіксованому на констатувальному етапі експерименту.

Старші дошкільники під час повторного дослідження неактивно та невпевнено співпрацювали з дорослими та іншими дітьми. Вони відповідали на запитання та грали згідно із обраною роллю, але не виявляли власної ініціативи, не були зацікавлені у відстоюванні своєї гендерної позиції, хоча були повністю зосереджені на грі та на один одному, слідували за своєю поведінкою. Під час психолого-педагогічного спостереження були повністю розслаблені та сконцентровані лише на грі. Батьки не відмічали особливо помітних покращень у поведінці дітей. Вихователі та практичний психолог не відмітили у вихованців контрольної групи підвищення активності й впевненості в іграх, зростання складності та кількості розіграних ними сюжетів. Більшість дітей невпевнено та із сумнівами розповідали про особливості гендерної ролі своєї та протилежної статі.

Під час дослідження Аліна М., Костянтин П., Христина Р., Ірина Л., Олександр Б., Вероніка Н., Микита Х. та Артур Г. (експериментальна група) Єва Б., Андрій Ф., Кароліна Н., Юрій К., Анна Б. та Марк П. (контрольна група) показали результати високого рівня гендерної вихованості. Вони постійно цікавилися емоціями інших дітей, самі демонстрували сильний емоційний відгук, проявляли співчуття та активно допомагали іншим вихованцям коли у них щось не виходило, повністю відповідали своїй гендерній поведінці та сперечалися з тими, хто не виконував свою гендерну роль, підказували як правильно діяти. Такі вихованці постійно були у групі граючих дітей та запрошували до нього інших, вели себе спокійно та чемно.

Каріна С., Савелій Р., Кирило В., Дмитро Б., Ігор Х., Євгенія Б., Поліна Т., Максим Л., Поліна Н., Максим Ш., Наталля О., Максим М., Дар'я М., Роман Ф. (експериментальна група), Олексій Н., Інна Л., Діана Л., Данієль Р., Ольга Ж., Кіра П., Назар С., Вікторія Н., Захар Б., Діана К., Борис С., Ярослав К., Марина Л., Єгор С. (контрольна група) продемонстрували середній рівень гендерної вихованості. Вони рідко цікавилися особливостями гендерних проявів представників протилежної статі. Лише за проханням дорослого реагували на емоції оточуючих, натомість майже не виказуючи своїх емоцій, сумніваючись відповідали на запитання про гендерні особливості представників протилежної статі. Діти робили спроби налагодити контакт один з одним, але це не завжди вдавалося зробити самостійно. На допомогу їм приходили дошкільники із високим рівнем гендерної вихованості та налагоджували гру в колективі. Такі вихованці засвідчили гарні знання про гендерні норми поведінки, але іноді їх і порушували. Інколи не виявляли толерантність.

Катерина Н., Веніамін К. (експериментальна група), Гліб К., Марта С., Максим М., Олег Т., Тарас С. (контрольна група) продемонстрували низький рівень гендерної вихованості. Вони зовсім не орієнтувалися в особливостях гендерної поведінки своєї та протилежної статі. Тільки за прямої вказівки дорослого помічали та якимось чином реагували на емоції інших вихованців і дорослих, плуталися коли визначали гендерні ролі, не могли об'єктивно оцінити свої дії під час різноманітних ситуацій з позиції жіночої чи чоловічої поведінки, байдуже ставилися до запропонованих ігор, заходів та оточуючих дітей.

Отже, отримані результати засвідчують ефективність педагогічних умов застосування творчих ігор у процесі гендерного виховання старших дошкільників. Так, високий рівень гендерної вихованості серед дівчаток експериментальної групи зріс на 25%, тоді як у контрольній групі нічого не змінилося, середній рівень в експериментальній групі зріс на 8%, а в контрольній групі не змінився, низький рівень гендерної вихованості у дівчаток експериментальної групи зменшився на 33%, а у дівчаток

контрольної групи не змінився. Серед хлопчиків ситуація трошки інша, в експериментальній групі високий рівень зріс на 20%, тоді як у контрольній групі зріс на 7%, середній рівень у хлопчиків експериментальної групи зріс на 19%, а в контрольній групі – зменшився на 7%, низький рівень у хлопчиків експериментальної групи зменшився на 39%, у хлопчиків контрольної групи відсоток не змінився.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

Старші дошкільники під час констатувального дослідження активно співпрацювали з дорослими та дітьми, відповідали на запитання та грали згідно із обраною роллю. Вихованці були повністю зосереджені на грі та на один одному і поводити себе вільно під час психолого-педагогічного спостереження. Батьки брали активну участь у дослідженні та із задоволенням відповідали на запитання про їхніх дітей, хоча іноді надавали дітям характеристик, які їм не властиві. Вихователі досліджуваних груп та практичний психолог закладу дошкільної освіти об'єктивно аналізували гендерну поведінку старших дошкільників.

Під час упровадження системи творчих ігор, ми намагалися підштовхнути дітей до виконання гендерної ролі, яка відповідала рівню їхньої гендерної вихованості. Стимулювали дітей до ігор, які могли якомога краще розкрити гендерні особливості тієї чи іншої статі. Шляхом опосередкованого керівництва грою, стимулювали дітей до активного вираження своєї гендерної позиції та акцентували увагу на гендерних проявах поведінки представника протилежної статі. Діти із захватом сприймали будь-які пропозиції стосовно сюжету гри та прислуховувались до будь-яких порад. Під час ігор серед дітей експериментальної групи визначився яскравий лідер, який слідкував за дотриманням правил гри, що визначалися на початку та допомагав вихованцям розширити гру.

Під час творчих ігор особливих складнощів не виникало, окрім малого словникового запасу дітей. Загалом дошкільники із задоволенням грали в різноманітні творчі ігри, які ми пропонували, застосовуючи прийоми опосередкованого керівництва, доводили гру до кінця, постійно розширювали сюжет гри за допомогою введення нових персонажів. Діти добре піддавалися стимулюванню до гри та швидко починали самостійно обирати ролі згідно зі своєю статтю, діяли відповідно до своєї статі та обурювались коли хтось порушував правила поведінки й виконував дії протилежної статі.

Аналізуючи результати контрольного дослідження було визначено що результати експериментальної групи значно покращилися, в порівнянні з контрольною групою. Це зумовлено тим що, з вихованцями експериментальної групи була проведена спеціальна робота зі стимулювання та корегування гендерної поведінки засобом творчих ігор, а покращення результатів хлопчиків контрольної групи підвищилися за рахунок звичайного освітнього процесу, однак результати дівчат контрольної групи зовсім не змінилися.

Отже, застосування творчих ігор у процесі гендерного виховання старших дошкільників експериментальної групи, згідно з виокремлених нами педагогічних умов виявилось ефективним.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЩОДО ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР

За результатами дослідження ми даємо такі рекомендації вихователям щодо гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом творчих:

1. Плануючи творчі ігри, звертайте особливу увагу на рівень гендерної вихованості старших дошкільників, щоб кожна дитина могла розкритися в грі повною мірою відповідно до гендерної ролі.

2. У процесі підготовки до творчої гри детально продумуйте опосередковані прийоми керівництва нею (читання казок, оповідань, перегляд мультфільмів, внесення атрибутів для гри, нових іграшок, розгляд журналів мод тощо).

3. Під час підготовки до гри враховуйте особливості міжособистісних взаємини окремих дітей. Якщо дошкільнята на цей момент у конфлікті, не слід спонукати їх до близької взаємодії, відтворення у грі стосунків рідних людей, оскільки їм буде незручно і це може зіпсувати гру.

4. У процесі творчих ігор використовуйте різноманітні атрибути та нові іграшки, щоб викликати у дітей інтерес до гри та спрямовувати їх на збагачення сюжету, його вдалий розвиток;

5. Під час творчих ігор спонукайте, заохочуйте дітей до спілкування із представником протилежної статі, оскільки під час звичайних освітніх процесів діти частіше працюють в одностатевих групах;

6. Частіше змінюйте види та тематику творчих ігор. Це сприятиме кращому засвоєнню дітьми гендерної поведінки людей різної статі, віку, професії.

7. У процесі ігор відповідайте на запитання дітей чесно та відкрито, щоб підтримати настрій продовжувати гру та опосередковано керувати нею.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження з вивчення педагогічних умов гендерного виховання старших дошкільників засобом творчих ігор дає підстави для таких висновків.

1. Аналіз педагогічних і психологічних літературних джерел з проблеми гендерного виховання дітей дошкільного віку засвідчив, що проблема гендерного виховання є відносно новою, актуальною і малодослідженою. Усі ознаки статевої відмінності, які визначають стать, можуть розглядатися як джерело породження відповідних конструктів «чоловічого» і «жіночого» у культурі, тобто гендеру. При цьому зберігається початкове співвідношення «чоловічого» і «жіночого», що полягає в їх компліментарності.

2. Ми з'ясували сутність низки базових понять дослідження центральними серед яких є «гендер» та «творча гра».

Гендер – це соціальна стать, продукт культури, соціально-біологічну характеристику, яка показує соціальний статус і соціально-психологічну характеристику тієї чи іншої особистості, яка пов'язана зі статтю і сексуальністю, але з'являється лише у взаємодії з іншими людьми [18].

Гра – універсальний спосіб виховання і навчання маленької дитини. Ігри дають малюкам радість, інтерес, упевненість у собі та своїх можливостях. Визначили, що творча гра допоможе нам у гендерному вихованні старших дошкільників, що вихователь має вміти включатись в гру відіграючи другорядну роль, впливати на перебіг гри пропозицією, порадою, запитанням тощо, тим самим корегуючи гендерні прояви дошкільників.

3. Освітні програми «Я у Світі», «Дитина», «Світ дитинства» певною мірою репрезентують зміст гендерного виховання дітей дошкільного віку.

4. Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми гендерного виховання дітей дошкільного віку дозволив визначити критерії гендерної вихованості старших дошкільників, а саме: емоційно-цінісний, пізнавальний, діяльнісний з відповідними показниками та на їх основі визначити рівні гендерної вихованості старших дошкільників: високий, середній та низький.

За даними констатувального експерименту ми з'ясували, що діти експериментальної й контрольної груп переважно мають середній рівень гендерної вихованості. Цей факт спонукав до розроблення й впровадження системи творчих ігор в освітній процес старшої експериментальної групи, відповідно до виокремлених педагогічних умов.

5. На формувальному етапі експерименту ми розробили й упровадили протягом трьох тижнів систему ігор (сюжетно-рольові, театралізовані, будівельно-конструкційні, ігри-фантазування). Залучення дітей до гри, керівництво їхньою рольовою поведінкою у процесі гри здійснювали за допомогою опосередкованих прийомів. У процесі проведення творчих ігор, особливих складнощів не виникало, але недостатній словниковий запас, заважав дітям продуктивно спілкуватися один з одним по темі гри. Загалом діти із задоволенням грали, доводили гру до кінця, постійно розширювали сюжет за допомогою введення нових персонажів, та використання предметів-замінників. Протягом експерименту діти із захватом сприймали будь-які пропозиції щодо сюжету гри та прислуховувались до будь-яких порад вихователя. Діти самостійно обирали ролі згідно із своєю статтю, діяли відповідно до своєї гендерної ролі та обурювались коли хтось порушував правила поведінки. Старші дошкільники активно цікавилися гендерною позицією своєї та протилежної статі.

6. Результати контрольного дослідження, проведеного за методикою констатувального показали, що експериментальна група дітей, яка брала участь у всіх іграх формувального експерименту значно покращила свій рівень гендерної вихованості в порівнянні з контрольною групою, з якою проводився звичайний освітній процес. Так, високий рівень гендерної вихованості серед дівчаток експериментальної групи зріс на 25%, тоді як у контрольній групі нічого не змінилося, середній рівень в експериментальній групі зріс на 8%, а в контрольній групі не змінився, низький рівень гендерної вихованості у дівчаток експериментальної групи зменшився на 33%, а у дівчаток контрольної групи не змінився. Серед хлопчиків ситуація трішки інша, в

експериментальній групі високий рівень зріс на 20%, тоді як у контрольній групі зріс на 7%, середній рівень у хлопчиків експериментальної групи зріс на 19%, а в контрольній групі – зменшився на 7%, низький рівень у хлопчиків експериментальної групи зменшився на 39%, у хлопчиків контрольної групи відсоток не змінився.

7. Під час дослідження ми з'ясували, що творча гра має значний вплив на гендерне виховання старших дошкільників. Так, діти під час програвання ролей мали змогу в повній мірі розкрити власне бачення взаєностосунків між статтями, проявити власну гендерну роль. Творча гра дала змогу вихователю допомогти дітям розкриватися як представнику певної статі.

Гіпотеза дослідження про те, що гендерне виховання старших дошкільників буде більш ефективним з використанням творчих ігор за таких умов: відповідності змісту творчих ігор віку та рівню гендерної вихованості старших дошкільників; раціонального вибору творчих ігор, в яких яскраво прослідковується гендерні прояви обох статей; опосередкованого керування грою вихователем, спрямування дітей до глибшого пізнання своєї гендерної ролі та гендерної ролі протилежної статі; стимулювання дітей до вираження своєї гендерної позиції підтвердилася. Мету дослідження досягнуто, а завдання реалізовано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л.В. Театр і гра. К : ТОВ Томіріс, 2002. 291 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. 2-ге видання, випр. К.: Світич, 2008. 430 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти України: наук. кер. А.М. Богущ. К.: 2012. 26 с.
4. Берн Ш. Гендерная психология. СПб.: Питер, 2001. 320 с.
5. Бондаренко А. К., А. И. Матусик Дидактические игры в детском саду. М : Просвещение, 1991. 160 с.
6. Виготский Л.С. Психология творчества. Ростов н/Д : Феникс, 1998. 336с.
7. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07. Тернопіль, 2005. 272 с.
8. Волкова Е.М., Иванкова Р.А., Качанова И.А., Трифонова Е.В. Развитие игры детей 5–7 лет. Методическое пособие. М : ТЦ Сфера, 2015. 208 с.
9. Гайденок В. Гендерна педагогіка: хрестоматія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 282 с.
10. Говорун Т., Кікінеджи О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Навч. посібник. Тернопіль: Богдан, 1999. 384 с.
11. Давидчук А. Н. Конструктивное творчество дошкольников. М : Просвящение, 1973. 79 с.
12. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. / Наук. кер. Проекту: О.В. Огнев'юк. 3-є вид., допр. та доп. К.; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 304 с.
13. Ельконин. Д. Б. Воспитательное значение сюжетно-ролевой игры. *Дошкольное воспитание*. 2008. №8 с. 17
14. Жуковская Р. И. Игра и ее педагогическое значение. М : Акад. пед. наук РСФСР, 1975. 112 с.

15. Запорожец А. В., Усова А. П. Психология и педагогика игры дошкольника. М : Просвещение, 1966. 351 с.
16. Зворыгина Е. В Первые сюжетные игры малышей. М : Просвещение, 1988. 96 с.
17. Ильин Е. Н. Дифференциальная психология мужчины и женщины. СПб.: Питер, 2002. 544 с.
18. Каган В.Е. Воспитателю о сексологии. М.: Педагог, 1991. 256 с.
19. Карпова С. Н., Лысюк Л. Г. Игра и нравственное развитие дошкольников. М : МГУ, 1986. 144 с.
20. Качина Е. Среда как средство нравственно-полового воспитания детей дошкольного возраста. Детский сад от А до Я. 2005. №4. С. 122–123.
21. Келли Г. Основы современной сексологии. СПб.: Питер, 2000. 896 с.
22. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку. *Дошкільне виховання*. 2006. №2. С. 3–6.
23. Коепицина И. С. Практикум по гендерной психологии. СПб.: Питер, 2003. 479 с.
24. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посібник / наук. ред. О.Л. Кононко. К.: ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2003. 245 с.
25. Кон И.С. Психология ранней юности. М.: Просвещение, 1989. 225 с.
26. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного ставлення дошкільника. К.: 2000. 230 с.
27. Кононко О.Л. Развитие статевої свідомості хлопчиків та дівчаток у дошкільний період / Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: наук.-метод. збірник / За ред. Т.В. Говорун. К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. 143 с.
28. Коссаковская Е. А. Игрушка в жизни ребенка. М : Просвещение, 1980. 64 с.
29. Лавриненко Н.В. Женщина: самореализация в семье и обществе (гендерный аспект). К.: ВИПОЛ, 1999. 172 с.

30. Лиштван З. В. Игры и занятия со строительным материалом в детском саду. М : Просвящение, 1971. 356 с.
31. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. К.: Вища школа, 1978. 355 с.
32. Мазниченко М. Половое воспитание старших дошкольников. *Дошкольное воспитание*. 2004. №5. С. 45–53.
33. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер, 1996. 699 с.
34. Менджеричкая Д. В. Воспитателю о детской игре. М : Просвещение, 1982. 128 с.
35. Михайленко Н. Я Короткова Н. А. Как играть с ребенком. М : Линка-Пресс, 1990. 176 с.
36. Михайленко Н.Я. Педагогические принципы организации сюжетной игры. *Дошкольное воспитание*. 1989. № 4.
37. Москаленко В.В., Романова В.Г. Особливості структури гендерних образів в уявленнях підлітків. Психологія. Зб. наукових праць НПУ ім. М. Драгоманова. Вип. 14. К.: НПУ ім. Драгоманова, 2001. С. 138–153 с.
38. Нечаева В. Г., Корзакова Е. И. Строительные игры в детском саду. М : Просвящение, 1966. 140 с.
39. Никитин Б. Л. Ступеньки творчества, или Развивающие игры. М : Издательский дом «Самокат», 1989. 454 с.
40. Никитин Б. Л. Ступеньки творчества, или Развивающие игры. М: Самокат, 2018. 384 с.
41. Новоселова С. Л. Игра дошкольника. М : Просвещение, 1989. 286 с.
42. Пидкасистый П.И. Технология игры в обучении. М.: Просвещение, 1992. 270 с.
43. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Академвидав, 2004. 456с.
44. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.

45. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»(нова редакція). У 2. Ч.ІІ. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О. П., Анішук А.М., Артемова Л. В. (та ін.); наук. кер. О.Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. с. 264.
46. Прокументик О.В. Становление полового самосознания в старшем дошкольном возрасте. Автореф. дис... к. псих. н.: 19.00.07. / Институт дошкольного образования и семейного воспитания РАО. М., 1999. 19 с.
47. Романова В.Г. Дослідження андрогінності в гендерній ідентифікації підлітків. Психологія. Зб. наукових праць НПУ ім. М. Драгоманова. Вип. 13. К.: НПУ ім. Драгоманова, 2001. С. 292–309.
48. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: О. М. Байер, Л.В. Батліна, А.М. Богуш та ін.; наук. Керівник акад. А. М. Богуш; за заг. ред. Л.В. Батліної. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 200 с.
49. Унгер Р. Недосконалість сучасного мислення. Психологія статі. Л.: вид-во Єльського університету, 1990. 370 с.
50. Усова А. П. Роль игры в детском саду. М : Просвещение, 1976. 94 с.
51. Фіяло Т. Статеве виховання – справа щоденна. *Дошкільне виховання*. 2003. № 3. С. 6–9.
52. Флерина Е. А. Игра и игрушка. М : Просвещение , 1973. 56 с.
53. Эльконин Д. Б. Психология игры. М: Владос, 1999. 360 с.
54. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис /Пер.с англ. М.: Прогресс, 1996. 341 с.
55. Юферова Т.И. Образы мужчин и женщин в сознании подростков. *Вопросы психологии*. 1985. № 3. С. 6

Список додатків

А – Анкета для батьків.....	95
Б – Результати психолого-педагогічного спостереження за дітьми експериментальної групи.....	96
В – Результати психолого-педагогічного спостереження за дітьми контрольної групи.....	97
Д – Результати анкетування батьків дітей експериментальної групи	98
Е – Результати анкетування батьків дітей контрольної групи.....	99
Ж – Результати діагностичної методики Т. Пухової «Шість ляльок» дітей експериментальної групи.....	100
З – Результати діагностичної методики Т. І. Пухової «Шість ляльок» дітей контрольної групи.....	101
І – Сюжетно- рольова гра «Салон краси».....	102
К – Конструктивно-будівельна гра «Спальна кімната для ляльок».....	103
Л – Гра-драматизація «Червона шапочка».....	104
М – Гра з елементами праці «У бабусі на городі».....	105
Н – Гра-фантазування «Подорож до дівчачої країни».....	106
О – Сюжетно- рольова гра «Рятувальники».....	107
П – Конструктивно-будівельна гра «Відділ поліції».....	108
Р – Гра-драматизація «Я – татусь».....	109
С – Гра з елементами праці «Станція СТО».....	110
Т – Гра-фантазування «Подорож до країни хлопців».....	111
У – Сюжетно- рольова гра «Сім'я».....	112
Ф – Конструктивно-будівельна гра «Будинок мрії».....	113
Х – Гра-драматизація за казкою В. Сутеева «Під грибом».....	114
Ц – Гра з елементами праці «Генеральне прибирання».....	115
Ч – Гра-фантазування «Подорож до дружньої країни».....	116

Додаток А

Анкета для батьків

1. Чи згодні ви з думкою , що займатися статевим вихованням необхідно з дітьми ще дошкільного віку?
2. Із якого віку ви почали пояснювати своїй дитині різницю між статями?
3. Чи розділяєте ви думку, що поведінка батьків впливає на статеве виховання дітей або ж формує його?
4. На Ваш погляд, як проявляється статеворольова соціалізація вашої дитини?
5. Які використовуєте форми роботи з дітьми вдома по статеворольової соціалізації дітей (потрібне підкресліть, доповніть.): Ігри, вправи, заняття, бесіди, показ, читання художньої літератури, що задаються ситуації, на особистому прикладі та ін.?
6. Під час ігор з дорослими дитина відстоює свою гендерну позицію?
7. Під час ігор з дітьми дитина відіграє свою гендерну роль?
8. Чи обурюється ваша дитина під час ігор з однолітками коли бачить не відповідність статі та гендерної поведінки?
9. Чи помічає ваша дитина емоції дорослих та дітей? Як реагує на них?

Додаток Б

Результати психолого-педагогічного спостереження за дітьми експериментальної групи

Дівчатка рівень вихованості			Хлопчики рівень вихованості		
Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор	Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор
1. Каріна С.	1/Н	4/С	13. Савелій Р.	2/Н	4/С
2. Алина М.	4/С	7/В	14.Констянтин П.	4/С	7/В
3. Христина Р.	5/С	7/В	15.Кирило В.	4/С	6/С
4. Альбіна Р.	6/С	7/В	16.Дмитро Б.	3/Н	4/С
5. Катерина Н.	2/Н	3/Н	17.Веніамін К.	1/Н	2/Н
6. Ірина Л.	9/В	9/В	18. Ігор Х.	1/Н	4/С
7. Євгенія Б.	2/Н	4/С	19. Олександр Б.	4/С	7/В
8. Поліна Т.	3/Н	4/С	20. Максим Л.	3/Н	5/С
9.Поліна Н.	5/С	6/С	21. Максим Ш.	6/С	6/С
10.Вероніка Н.	8/В	8/В	22. Микита Х.	7/В	8/В
11.Наталля О.	4/С	5/С	23. Максим М.	1/Н	4/С
12.Дар'я М.	1/Н	4/С	24. Роман Ф.	2/Н	5/С
			25. Артур Г.	5/С	7/В

Додаток В

Результати психолого-педагогічного спостереження за дітьми контрольної групи

Дівчатка рівень вихованості			Хлопчики рівень вихованості		
Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор	Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор
1. Єва Б.	7/В	7/В	12. Олексій Н.	4/С	4/С
2. Інна Л.	4/С	4/С	13. Андрій Ф.	5/С	7/В
3. Діана Л.	6/С	6/С	14. Данієль Р.	5/С	6/С
4. Ольга Ж.	5/С	6/С	15. Гліб К.	6/С	3/Н
5. Марта С.	2/Н	2/Н	16. Максим М.	3/Н	3/Н
6. Кіра П.	6/С	6/С	17. Назар С.	2/Н	4/С
7. Вікторія Н.	4/С	5/С	18. Захар Б.	7/В	6/С
8. Кароліна Н.	6/С	7/В	19. Юрій К.	8/В	7/В
9. Діана К.	8/В	6/С	20. Борис С.	5/С	5/С
10. Анна Б.	9/В	8/В	21. Ярослав К.	6/С	6/С
11. Марина Л.	4/С	4/С	22. Олег Т.	2/Н	2/Н
			23. Єгор С.	1/Н	4/С
			24. Марк П.	6/С	7/В
			25. Тарас С.	5/С	3/Н

Додаток Д

Результати анкетування батьків дітей експериментальної групи

Дівчатка рівень вихованості			Хлопчики рівень вихованості		
Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор	Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор
1. Каріна С.	2/Н	4/С	13. Савелій Р.	1/Н	5/С
2. Алина М.	5/С	7/В	14.Константин П.	6/С	9/В
3. Христина Р.	4/С	7/В	15.Кирило В.	5/С	6/С
4. Альбіна Р.	6/С	8/В	16.Дмитро Б.	3/Н	5/С
5. Катерина Н.	3/Н	3/Н	17.Веніамін К.	3/Н	3/Н
6. Ірина Л.	9/В	9/В	18. Ігор Х.	3/Н	6/С
7. Євгенія Б.	3/Н	5/С	19. Олександр Б.	4/С	8/В
8. Поліна Т.	3/Н	4/С	20. Максим Л.	2/Н	5/С
9.Поліна Н.	6/С	6/С	21. Максим Ш.	5/С	6/С
10.Вероніка Н.	7/В	8/В	22. Микита Х.	9/В	8/В
11.Наталля О.	5/С	6/С	23. Максим М.	3/Н	5/С
12.Дар'я М.	2/Н	4/С	24. Роман Ф.	3/Н	6/С
			25. Артур Г.	6/С	8/В

Додаток Е

Результати анкетування батьків дітей контрольної групи

Дівчатка рівень вихованості			Хлопчики рівень вихованості		
Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор	Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор
1. Єва Б.	8/В	8/В	12. Олексій Н.	5/С	5/С
2. Інна Л.	5/С	5/С	13. Андрій Ф.	6/С	7/В
3. Діана Л.	5/С	5/С	14. Данієль Р.	4/С	4/С
4. Ольга Ж.	6/С	5/С	15. Гліб К.	6/С	3/Н
5. Марта С.	2/Н	2/Н	16. Максим М.	2/Н	3/Н
6. Кіра П.	5/С	5/С	17. Назар С.	3/Н	4/С
7. Вікторія Н.	6/С	5/С	18. Захар Б.	9/В	6/С
8. Кароліна Н.	4/С	7/В	19. Юрій К.	8/В	7/В
9. Діана К.	7/В	6/С	20. Борис С.	6/С	5/С
10. Анна Б.	8/В	8/В	21. Ярослав К.	4/С	4/С
11. Марина Л.	5/С	5/С	22. Олег Т.	2/Н	3/Н
			23. Єгор С.	2/Н	4/С
			24. Марк П.	5/С	7/В
			25. Тарас С.	5/С	3/Н

Додаток Ж

**Результати діагностичної методики Т. Пухової «Шість ляльок»
дітей експериментальної групи**

Дівчатка рівень вихованості			Хлопчики рівень вихованості		
Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор	Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор
1. Каріна С.	1/Н	4/С	13. Савелій Р.	1/Н	4/С
2. Алина М.	4/С	8/В	14.Константин П.	6/С	7/В
3. Христина Р.	5/С	9/В	15.Кирило В.	5/С	5/С
4. Альбіна Р.	6/С	7/В	16.Дмитро Б.	3/Н	5/С
5. Катерина Н.	3/Н	2/Н	17.Веніамін К.	2/Н	3/Н
6. Ірина Л.	7/В	8/В	18. Ігор Х.	1/Н	4/С
7. Євгенія Б.	2/Н	5/С	19. Олександр Б.	4/С	7/В
8. Поліна Т.	2/Н	5/С	20. Максим Л.	1/Н	4/С
9. Поліна Н.	6/С	6/С	21. Максим Ш.	4/С	6/С
10. Вероніка Н.	7/В	7/В	22. Микита Х.	8/В	9/В
11. Наталля О.	6/С	6/С	23. Максим М.	3/Н	4/С
12. Дар'я М.	3/Н	5/С	24. Роман Ф.	2/Н	4/С
			25. Артур Г.	4/С	8/В

Додаток 3

**Результати діагностичної методики Т. Пухової «Шість ляльок»
дітей контрольної групи**

Дівчатка рівень вихованості			Хлопчики рівень вихованості		
Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор	Ім'я дитини	До творчих ігор	Після творчих ігор
1. Єва Б.	8/В	8/В	12. Олексій Н.	5/С	5/С
2. Інна Л.	5/С	5/С	13. Андрій Ф.	4/С	7/В
3. Діана Л.	4/С	4/С	14. Даніель Р.	6/С	6/С
4. Ольга Ж.	5/С	4/С	15. Гліб К.	4/С	3/Н
5. Марта С.	2/Н	3/Н	16. Максим М.	2/Н	3/Н
6. Кіра П.	6/С	6/С	17. Назар С.	3/Н	5/С
7. Вікторія Н.	5/С	6/С	18. Захар Б.	7/В	5/С
8. Кароліна Н.	4/С	7/В	19. Юрій К.	7/В	8/В
9. Діана К.	8/В	6/С	20. Борис С.	5/С	6/С
10. Анна Б.	8/В	7/В	21. Ярослав К.	6/С	6/С
11. Марина Л.	5/С	6/С	22. Олег Т.	3/Н	3/Н
			23. Єгор С.	2/Н	5/С
			24. Марк П.	4/С	7/В
			25. Тарас С.	5/С	3/Н

Додаток І

Обладнання та іграшки до сюжетно-рольової гри «Салон краси»



Додаток К

Обладнання до будівельно-конструкційної гри «Спальня кімната для ляльок»



Додаток Л

Костюми до гри-драматизації «Червона Шапочка»



Додаток М

Гра з елементами праці

Тема: У бабусі на городі



Додаток Н

Обладнання гри-фантазування

Тема: «Подорож до дівчачої країни»



Додаток О
Атрибути сюжетно-рольової гри «Рятувальники»



Додаток П

Обладнання конструктивно-будівельної гри «Відділок поліції»



Додаток Р
Костюм гри-драматизації «Коза-Дереза»



Додаток С

Іграшки до гри з елементами праці «Станція СТО»



Додаток Т

Гра-фантазування

Тема: «Подорож до країни хлопців»



Додаток У

Сюжетно-рольова гра «Сім'я»



Додаток Ф

Обладнання конструктивно-будівельної гри «Будинок мрії»



Додаток X

Наголівники до гри-драматизації за казкою В. Сутєєва «Під грибом»



Додаток Ц

Гра з елементами праці «Генеральне прибирання»



Додаток Ч

Костюми до гри-фантазування

Тема: «Подорож до дружньої країни»

